

Український державний університет залізничного транспорту

Кафедра фінанси, облік і аудит

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ БАНКУ

Пояснювальна записка і розрахунки
до кваліфікаційної роботи

МРЕ.083.01.04 ПЗ

Виконав:

студент групи 213-ФС-Д22

спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування» (роботу виконано
самостійно, відповідно до принципів
академічної доброчесності)

Братковська Т.А.

Братковська

Керівник: доцент, канд. економ. наук
Лисьонкова Н.М.

Рецензент: професор, д-р екон. наук
Овчиннікова В.О.

Харків – 2023 р.

Український державний університет залізничного транспорту

Факультет економічний

Кафедра фінансн. облік і аудит

Освітній рівень: магістр

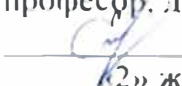
Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма «Управління фінансами, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри.

професор, д-р екон. наук

 **О.Г.Кірдіна**

«2» жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Братковській Тетяні Андріївні

1 Тема «Управління фінансовими ризиками банку»

керівник Лисьонкова Наталія Миколаївна, канд. екон. наук, доцент

затверджені розпорядженням по економічному факультету від «23» жовтня 2023 року №21/23

2 Строк подання студентом закінченої роботи «30» грудня 2023 року.

3 Вихідні дані: підібрати законодавчі акти і нормативні документи з теми дипломної роботи; вивчити і узагальнити монографічну, наукову, навчальну літературу щодо теми дипломної роботи; ознайомитися і підібрати сучасні публікації з теми роботи в наукових журналах й інших періодичних виданнях; зібрати, узагальнити, проаналізувати фінансову, статистичну, економічну інформацію про об'єкт дослідження.

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) теоретичні основи розкриття сутності фінансових ризиків, методи оцінки, вимірювання та управління фінансовими ризиками, огляд діяльності та економічних показників об'єкта дослідження, аналіз основних показників банківської системи в розрізі управління ризиком, комплексна оцінка стану фінансових ризиків об'єкта дослідження, визначення напрямів покращення управління фінансовими ризиками підприємства шляхом оптимізації портфелю активів та ліквідності, застосування стрес-тестування та впровадження технологічних інновацій.

5 Перелік графічного матеріалу: наукові підходи щодо трактування поняття «фінансові ризики банку», класифікація фінансових ризиків банку, GARP класифікація ризиків комерційного банку, періодизація процесу розвитку банківського ризик-менеджменту України, методи оцінки банківських ризиків,

рекомендації Національного Банку України щодо організації ризик-менеджменту в банках, інструменти управління фінансовими ризиками, переваги та недоліки застосування методів прийняття ризику, структура кредитів та строкових депозитів підприємства, фінансові результати діяльності банків України, карта ризиків фінансового сектору, принцип трьох ліній захисту в управлінні ризиками, структура ризиків підприємства, система показників ризик-апетиту банку, структура активів банку, графічне зображення показників активів підприємства, , показники портфелю цінних паперів банку, шляхи оптимізації портфеля цінних паперів підприємства, шляхи оптимізації ліквідності банку, сценарій НБУ для стрес-тестування, параметри показників для стрес-тестування, приклади штучного інтелекту та блокчейн-технологій в управлінні фінансовими ризиками та сфери їх використання.

6 Дата видачі завдання «2» жовтня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів	Стан виконання етапів	Примітка
Вибір теми та її затвердження	02.10-05.10.23	
Підбір літератури та статистичних матеріалів	06.10-14.10.23	
Консультація з керівником щодо організації роботи	15.10-30.10.23	
Огляд джерел інформації	01.11-15.11.23	
Написання чернетки першого розділу дипломної роботи	16.11-30.11.23	
Аналітична обробка інформації та написання чернетки другого розділу роботи	01.12-15.12.23	
Обробка матеріалу для написання аналітичних розрахунків третього розділу роботи	16.12-30.10.23	
Перед захист на кафедрі. Кінцеве оформлення роботи	30.12.23	

Студент Братковська Т. А. Братковська Т. А.

Керівник Лисьонкова Н.М. Лисьонкова Н.М.

Зміст

Вступ	6
1 Теоретичні аспекти управління фінансовими ризиками банку	9
1.1 Поняття та види фінансових ризиків банку	9
1.2. Методи ідентифікації та оцінки вимірювання фінансових ризиків банку	19
1.3 Основні підходи до управління фінансовими ризиками банку	24
Висновки до першого розділу	31
2 Фінансово-економічна характеристика АТ «Ощадбанк»	34
2.1 Огляд діяльності та економічних показників банку	34
2.2 Аналіз основних показників банківської системи в розрізі управління ризиком	44
2.3 Комплексна оцінка стану фінансових ризиків АТ «Ощадбанк»	50
Висновки до другого розділу	63
3 Напрями покращення управління фінансовими ризиками АТ «Ощадбанк»	66
3.1 Оптимізація портфелю активів та ліквідності	66
3.2 Застосування стрес-тестування в управлінні ризиками банку	73
3.3 Впровадження технологічних інновацій у ризик-менеджменті банку	76
Висновки до третього розділу	82
Висновки	86
Список використаних джерел	90

					МРЕ. 083.01.04 ПЗ		
Ізм.	Лист	№ докум.	Підпис	Дата	Літера		
Розроб.	Братковська Т.	Б.В. / 30.12.23					
Перевір.	Лисьонкова Н.М.	Н.М. / 30.12.23			4		
Н.контр.	Тройнікова О.М.	О.М. / 30.12.23			УкрДУЗТ		
Затверд.	Кірдіна О.Г.	О.Г. / 30.12.23					

Додаток А – Банківська ліцензія АТ «Ощадбанку» №148 від 05.10.2011 року	95
Додаток Б – Звіт АТ «Ощадбанк» про фінансовий стан станом на 31 грудня 2021 року	96
Додаток В – Звіт АТ «Ощадбанк» про фінансовий стан станом на 31 грудня 2022 року	97
Додаток Г – Методологія стрес-тестувань	98

Вступ

В умовах – економічної нестабільності, воєнних дій, динамічного нормативного регулювання, процесу діджиталізації та зростаючої конкуренції, сучасні банки українського ринку вивчають та управляють значною кількістю ризиків.

Актуальність даної теми обумовлена неможливістю функціонування фінансової системи України без розвинутої банківської системи, в якій на рівні комерційних банків активно діють державні банки. У сучасних економічних умовах ефективність функціонування цих державних установ та проблеми управління банківськими ризиками набувають першорядного значення для ключових учасників ринку.

Глобальна фінансова криза виявила суттєві недоліки у сучасному банківському менеджменті, зокрема, низьку ефективність системи управління фінансовими ризиками банку. Це перш за все стосується механізму формування методів та інструментів ідентифікації, оцінки та зменшення фінансових ризиків у різних сегментах банку. Управління ризиком визначається як спеціальний вид діяльності, спрямований на зниження або повне усунення негативного впливу ризиків та мінімізацію можливих втрат, що виникають при їх реалізації. Забезпечення успішного функціонування банку в умовах ризику та невизначеності є основною метою системи управління ризиками, що підкреслює важливість реалізації заходів з управління ризиками для забезпечення стабільності грошових потоків, підтримки прибутковості та досягнення стратегічних цілей банку.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних та методичних засад управлінням ризиків у банківській діяльності викликає увагу багатьох вчених. Значний внесок у наукову і практичну діяльність банківських установ, пов'язану з управлінням та регулюванням фінансової стійкості, зробили такі науковці, як Прийдун Л. М., Примостка Л. О., Парасій–Вергуненко І. М., Бойківська Л. І., Кльоба Л. Г., Бондаренко Л. А., Бодрецький М. В., Волкова Н. І.,

Брітченко І. Г., Кравчук Г.В., Кудіна В. Г., Кириченко О. А., Гіленко І. В., Сиротян С. В., Кузьмак О. М., Садвакасова А. Б. та інші.

Мета роботи полягає в проведенні аналізу як теоретичних, так і практичних підходів до оцінювання фінансової стійкості банків. Додатково, робота спрямована на розроблення теоретико-прикладних рекомендацій, спрямованих на поліпшення методів аналізу, оцінки та управління фінансовими ризиками в банківській сфері, зокрема в АТ «Ощадбанк».

Для досягнення поставленої мети поставлено наступні завдання:

- розглянути теоретичні основи розкриття сутності та видів банківських ризиків;
- проаналізувати класифікацію фінансових ризиків;
- визначити методи оцінки та вимірювання фінансових ризиків;
- дослідити основні підходи управління ризиками;
- здійснити аналіз ризиків сучасної банківської системи України;
- дослідити фінансово-економічні показники діяльності АТ «Ощадбанк»;
- провести комплексну оцінку стану фінансових ризиків дослідити показники діяльності АТ «Ощадбанк»;
- визначити напрями удосконалення управління фінансовими ризиками банку, у тому числі АТ «Ощадбанк».

Об'єктом дослідження є система управління фінансовими ризиками державного банку АТ «Ощадбанк».

Предметом дослідження є теоретичні засади, особливості, методи, інструменти управління ризиками у банку, зокрема в АТ «Ощадбанк» з метою підвищення його ефективності.

Досягнення поставленої мети здійснено з використанням таких методів дослідження: спостереження, порівняння, узагальнення, системний аналіз та синтез; метод експертних оцінок; коефіцієнтний метод; графічні методи.

Теоретичну і методичну основу проведеної роботи становлять законодавчі та нормативно-правові акти Національного банку України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, міністерств та відомств, матеріали

Державного комітету статистики України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали первинного обліку та статистичної звітності АТ «Ощадбанк», наукові статті та електронні ресурси.

В ході підготовки та виконання роботи автором була використана інформація, у тому числі текст, алгоритми, методики проведення аналізу, досліджень, визначення певних характеристик, параметрів та вихідних даних, розрахунків тощо у джерелах [1-50], наведених у списку використаних джерел, а також інформація, отримана в результаті консультування з керівником роботи, науковими, науково-педагогічними працівниками та іншими особами, яка є неопублікованими авторськими напрацюваннями (найсучасніша інформація дослідницького, інноваційного характеру), дозволеними для використання автору цієї роботи виключно при виконанні тільки цієї дипломної роботи.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у вдосконаленні науково-методичних підходів до управління фінансовими ризиками АТ «Ощадбанк» шляхом оптимізації портфелю активів, стрес-тестування та впровадження штучного інтелекту.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблено практичні рекомендації та пропозиції щодо удосконалення управління фінансовими ризиками АТ «Ощадбанк» та банківського сектору України в цілому.

За темою магістерської роботи опубліковано тези «Управління фінансовими ризиками банку на прикладі АТ «Ощадбанк» в збірнику IX Міжнародної науково-практичної конференції «MODERN PROBLEMS OF SCIENCE, EDUCATION AND SOCIETY» та тези «Методи оцінки фінансових ризиків банку» на конференції «Студентська науково-технічна конференція» у секції фінансів, обліку і аудиту Українського державного університету залізничного транспорту.

1 Теоретичні аспекти управління фінансовими ризиками банку

1.1 Поняття та види фінансових ризиків банку

Банк, як складова фінансової системи, виконує роль трансформатора та посередника, функціонуючи в умовах ринкової економіки. Очевидно, що в будь-якому сегменті ринку через свої внутрішні та зовнішні фактори (зміну ринкової кон'юнктури, конкурентний тиск, зміни в споживчому попиті і таке інше), діяльність банку не може бути повністю передбаченою. Особливо у наш час, коли глобальна економіка також стає нестабільною через військові конфлікти. Банківський сектор у більшості країн піддається суворому регулюванню з боку держави та наглядових органів. Однак протягом останнього десятиліття високий рівень інновацій в фінансовому секторі призвів до з'яви нових можливостей для банків, а також до зростання конкуренції як серед банків, так і серед небанківських фінансово-кредитних установ. Це призвело до збільшення та різноманітності фінансових ризиків у банківській сфері, що стала необхідною частиною економічних процесів.

В основі функціонування банківського сектору лежить мета максимізації прибутку при обмеженні можливих втрат. Діяльність банків обмежена їх здатністю витримати можливі фінансові втрати. Інакше кажучи, ризик представляє собою оцінку ймовірності подій, що можуть впливати на фінансові результати. Збільшення ризиків відображає більше можливостей для отримання прибутку, але при цьому зростає ймовірність зазначення фінансових втрат.

Ризик виникає внаслідок розбіжностей між реальними даними та їхньою оцінкою щодо поточного стану і майбутнього розвитку. Ці розбіжності можуть бути як позитивними, так і негативними. В першому випадку створюються можливості для отримання прибутку, а в другому – наростає ризик виникнення збитків. У спрощеному вигляді, залежність між прибутковістю операцій банку та його ризиком може бути виражена прямою лінійною залежністю.

Ризик у сфері економіки визначається як усвідомлена можливість

потенційних втрат очікуваного прибутку, майна чи грошей внаслідок випадкових змін умов економічної діяльності та несприятливих обставин. В банківській сфері ризик представляє ймовірність зменшення доходів, втрати частини прибутку, зазнає збитків або понесення додаткових витрат в результаті здійснення фінансових операцій.

Для більш детального розгляду основних теоретичних аспектів концепції банківських ризиків, розглянемо різні підходи вчених до їх визначення, які представлено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Підходи до трактування поняття «фінансові ризики банку»

Автор	Визначення
Л. Примостка [2]	«ймовірність недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників»
Л. Бондаренко [3]	«можливість прийняття раціонального чи нераціонального управлінського рішення, в рамках якого можна дати вірогідну кількісну і/або якісну оцінку дії факторів і, як наслідок»
І. Брітченко [4]	«можливість настання несприятливої події, як економічну категорію, що виникає в умовах невизначеності і призводить до ймовірності понесення підприємством збитків або недоодержання прибутку»
І. Парасій-Вергуненко [5]	«можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин»
В. Міщенко [6]	«можлива (потенційна або реальна) загроза для тих або інших інтересів банку»
О. Панченко, О. Маслюк, А. Гориленко [7]	«ймовірність втрати банківською установою частини своїх фінансових ресурсів, недоотримання доходу або збільшення витрат унаслідок проведення банківських операцій та здійснення іншої банківської діяльності»
Л. Бойківська [8]	«загрозу втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання запланованих доходів, а також потенційну можливість отримати додатковий прибуток у разі реалізації певних, прийнятних для банку, фінансових ризиків»

Отже, у фаховій літературі банківські ризики визначаються як імовірність настання негативних подій, які можуть негативно впливати на капітал, ліквідність або загальну фінансову стійкість банку.

Більшість дослідників розглядають стандартні види банківських ризиків, такі як кредитний, валютний, ліквідності, процентної ставки, ринковий, юридичний, операційно-технологічний, репутаційний та стратегічний ризики. Однак у зв'язку з міжнародною глобалізацією та переосмисленням банківської системи виникає

необхідність у дослідженні нового виду ризику – ризиків, пов'язаних з можливістю залучення банком до легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Зростання різноманітності фінансових інструментів на фінансових ринках, включаючи диверсифікацію ринку цінних паперів, введення нових банківських продуктів і впровадження інтернет-банкінгу, збільшило доступність банків до грошових коштів, що призвело до збільшення рівня ризику відмивання злочинних доходів. Однією з важливих проблем в управлінні ризиками в банках є процес визначення та виявлення дій щодо зниження цього ризику.

Своєчасне виявлення та управління банківськими ризиками допомагає запобігти або зменшити збитки, що можуть виникнути в результаті банківської діяльності на фінансовому ринку. При розгляді поняття ризику економістами вказується, що воно пов'язане з конфліктністю, результативністю і невизначеністю. Конфліктність виникає через суб'єктивно-об'єктивну природу ризику та розбіжність між об'єктивними ризиковими обставинами та їхньою суб'єктивною оцінкою. Невизначеність, як правило, пов'язана з оцінкою ймовірності сприятливих чи несприятливих подій та обсягів їхнього прояву. Потреба приймати фінансові рішення в умовах невизначеності призводить до ризику. Основна відмінність ризику від невизначеності полягає в можливості оцінки ймовірності настання фактів та наслідків їх реалізації. Результативність ризику проявляється в ймовірності відхилень від очікуваних показників діяльності фінансової установи. Виходячи з цього, важливо виділити основні ознаки банківських ризиків, які були вдало визначені Л. Прийдуном.

Основні ознаки ризику, за його думкою, включають:

- економічну природу та об'єктивність його вияву – ризики характерні для будь-якої економічної, включаючи фінансову, діяльності та пов'язані з доходами фінансової установи;
- усвідомленість ризику та суб'єктивність його оцінки – фінансова установа свідомо приймає рішення щодо здійснення ризикової діяльності з метою отримання прибутку або досягнення поставлених цілей;
- випадковий характер подій – вплив ризиків може мати як позитивний, так

і негативний вплив, і характеризується ймовірністю їх виникнення;

- наявність альтернативних рішень та діяльність в умовах вибору – ризик пов'язаний з прийняттям рішень щодо його прийняття, мінімізації, нейтралізації або уникнення, і тобто вибору альтернативного рішення;

- ймовірність збитків – настання ризиків характеризується зниженням або втратою доходів та отриманням збитків фінансовою установою;

- ймовірність отримання додаткового прибутку та досягнення поставлених цілей – основним завданням фінансової установи є отримання прибутку, і чим більший фінансовий результат, тим вищий ризик при досягненні поставлених цілей;

- змінність ризику – рівень ризику постійно змінюється, оскільки він залежить від об'єктивних та суб'єктивних факторів, і фінансові установи працюють в динамічному економічному, соціальному та політичному середовищі [1].

З урахуванням цих особливостей, ризик можна розглядати як невизначеність щодо майбутніх подій, що виникає внаслідок прийнятого управлінського рішення і може призвести до втрати можливості використовувати сприятливу ситуацію на фінансовому ринку.

Основною причиною виникнення ризиків є невизначеність у середовищі діяльності банківських установ, що обумовлена впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

Зовнішні ризикові фактори можуть бути різноманітні, включаючи політичні (наприклад, зміни в законодавстві або обмеження внаслідок військових дій), соціально-економічні (наприклад, інфляція чи зміни в правилах валютного обороту) та регіонально-галузеві (наприклад, збільшення конкуренції або погіршення фінансового стану підприємств у конкретному регіоні).

Внутрішні ризикові фактори можуть включати політичні аспекти (наприклад, втрата ліквідності чи зменшення прибутковості операцій), операційні аспекти (наприклад, низький професіоналізм персоналу), а також функціональні аспекти (наприклад, технологічні неполадки чи юридичні помилки). Ці фактори ризику можна також поділити на контрольовані (тобто ті, які можуть бути керовані

рішеннями управління банку) та неконтрольовані; визначені (для яких існує повна та достовірна інформація) та невизначені (де інформації може бути або зовсім немає, або вона не є достатньою). Отже, уникнення ризиків у процесі банківської діяльності практично неможливе, і тому банки повинні свідомо керувати ними.

Важливо зазначити, що для зменшення впливу фінансових ризиків на банківську систему, управління банку повинно проводити оцінку рівня цих ризиків та застосовувати методи їх нейтралізації. Оцінка банківських ризиків може бути реалізована як якісно, так і кількісно. Якісна оцінка включає ідентифікацію та визначення ризиків, які потребують швидкої реакції від ризик-менеджменту. Основною метою якісної оцінки є визначення видів ризиків. Кількісна оцінка є найбільш розповсюдженою і передбачає оцінку ризику у абсолютному та відносному вираженні. Рівень ризику визначається очікуваними втратами та ймовірністю, з якою ці втрати можуть статися.

Банківська діяльність пов'язана з великою кількістю ризиків, зокрема ризики неочікуваних змін відсоткових ставок, валютних курсів, негативних потоків депозитів, зниження платоспроможності позичальника та інших. Зазначені ризики мають фінансовий характер, і, отже, фінансові ризики банку є основними у банківській діяльності.

Банківські ризики представляють собою комплексну систему, що постійно змінюється як кількісно, так і якісно, внаслідок впровадження нових банківських продуктів, розширення автоматизації банківських операцій та транс-націоналізації банківської діяльності. Це ставить завдання комплексної класифікації ризиків у банківській сфері. Якість такої класифікації проявляється у її можливості використовуватися для виявлення внутрішніх резервів удосконалення управління ризиками у банківських операціях. Якісна класифікація банківських ризиків повинна базуватися на аналізі впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, які формують ризиковий ландшафт.

З огляду на різноманітний аналіз фінансових ризиків банку, існує багато підходів до складання їх переліку. Більшість сучасних вчених-економістів спираються на перелік фінансових ризиків банківських установ, які визначені в

документах Базельського комітету з банківського нагляду та в Методичних вказівках з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [9], які розроблені відповідно до базельських вимог. Згідно з рекомендаціями Базельського комітету, фінансові ризики банківської установи поділяються на: кредитні ризики; ринкові ризики, включаючи відсоткові ризики, пайові ризики, валютні ризики та товарні ризики. Згідно з угодою «Базель III», банківська установа, обов'язково, повинна мати достатньо власного капіталу для покриття основних фінансових ризиків, таких як кредитний і ринковий. Група вчених, серед яких Кириченко О.А., Гіленко І. В., Роголь С., Сиротян С.В., Немой О., у своїй праці «Банківський менеджмент» виділяють такі найбільш значущі аспекти в класифікації ризиків: тип (вид) комерційного банку, сфера виникнення і впливу банківського ризику, склад клієнтів банку, метод розрахунку ризику, ступінь банківського ризику, розподіл ризику в часі, характер обліку ризику, можливість керування банківськими ризиками, кошти керування ризиками [10].

Найбільш поширеною ознакою класифікації фінансових ризиків банку є поділ їх на внутрішні та зовнішні, запропонований Л. Примосткою [2]. До зовнішніх банківських ризиків найчастіше відносяться економічні, інфляційні, інвестиційні ризики. До внутрішніх ризиків автор відносить фінансові ризики (квантифіковані) та функціональні ризики (неквантифіковані). Цей розподіл вказує на можливість їхнього виміру як за кількісними, так і якісними характеристиками.

Залежно від видів операцій, фінансові ризики банку поділяються на ризики активних фінансових операцій і ризики фінансових пасивних операцій банку. За допомогою пасивних фінансових операцій банківська установа регулює обсяги власних фінансових ресурсів для виконання активних операцій. Управління ризиками активних фінансових операцій банківська установа здійснює управління кредитними, грошовими, прибутковими ризиками, ризиком ліквідності та іншими видами фінансових ризиків.

Національний банк України виокремлює кілька груп фінансових ризиків з метою регулювання банківського нагляду, включаючи ризик ліквідності, кредитний ризик, ризик зміни відсоткової ставки, валютний ризик і ринковий

ризик. Ці групи ризиків можуть виникати окремо або в сукупності, і окремі види ризиків можуть спричиняти виникнення інших фінансових ризиків під час проведення банківської діяльності [9].

Отже, класифікація фінансових ризиків банку охоплює різні аспекти та напрями банківської діяльності. На рисунку 1.1 наведено найбільш значущі характеристики, за якими класифікуються фінансові ризики банку.

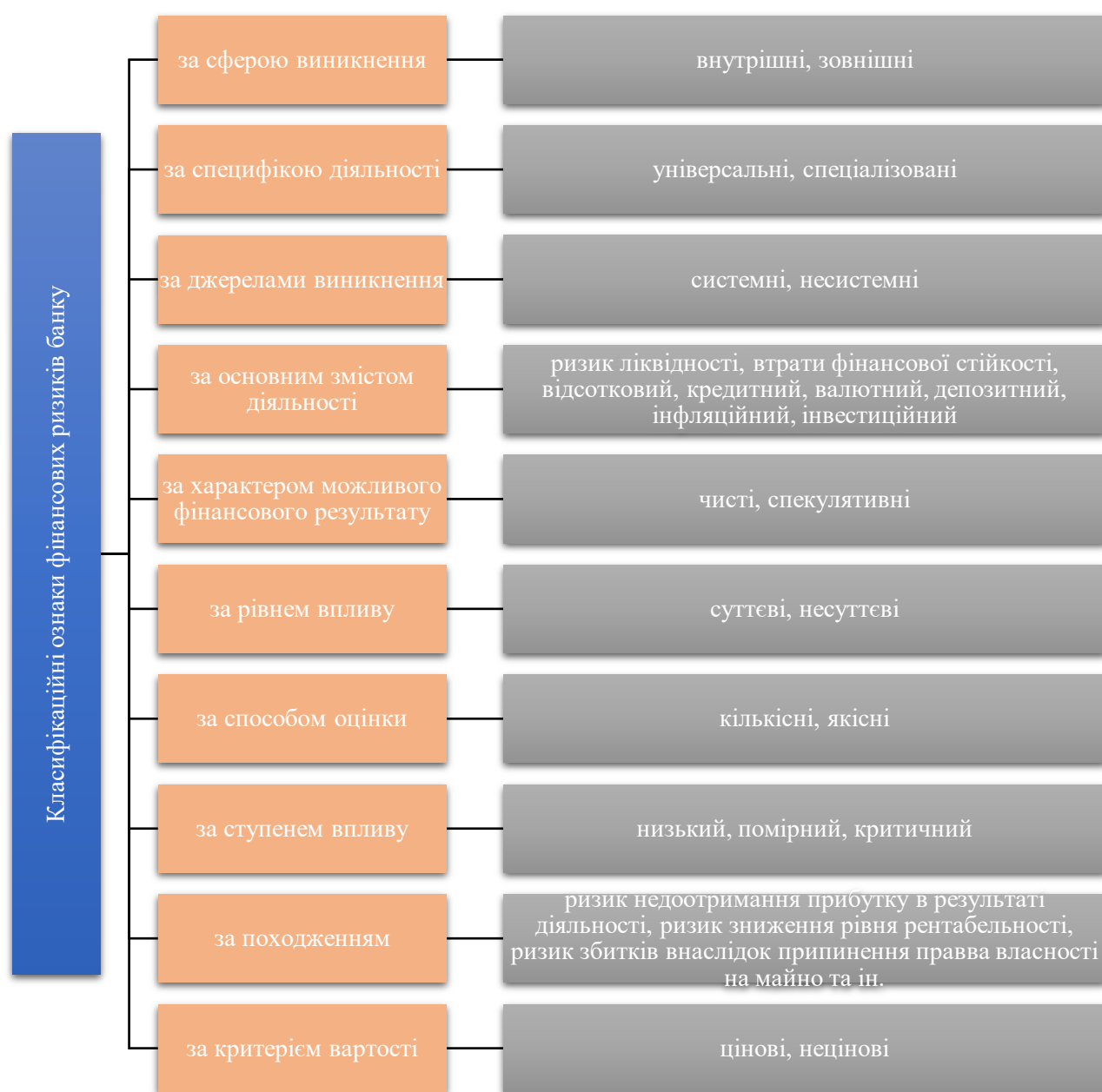


Рисунок 1.1 – Класифікація фінансових ризиків банку

Ця класифікація відображає широкий спектр ознак та різноманітність їхніх видів, що сприяє кращому розумінню суті фінансових ризиків банку.

Структура ризиків, розроблена компанією «Pricewaterhouse Coopers», відома

як GARP (Generally Accepted Risk Principles) [11], яка включає 6 видів та 23 підвиди ризиків, і забезпечує максимальне охоплення ризиків (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – GARP класифікація ризиків комерційного банку

Клас ризику	Вид ризику	Різновид ризику
кредитний ризик	прямий кредитний ризик	
	розрахунковий ризик	
	ризик кредитного еквівалента	
ринковий ризик	ризик кореляції	
	фондовий ризик	ризик мінливості ціни на акції
		ризик мінливості (волатильності)
		базисний ризик
		ризик дивідендів
	процентний ризик	ризик зміни відсоткової ставки
		ризик кривої прибутковості
		ризик волатильності відсоткової ставки
		базисний ризик процентної ставки / ризик процентного спреду
		ризик передплати
		ризик цін на товари
ринковий ризик	валютний ризик	ризик форвардної ціни
		ризик волатильності цін на товари
		базисний товарний ризик/ризик спаду
ризик концентрації портфеля	ризик інструмента	
	ризик істотної операції	
	ризик сектора економіки	
ризик ліквідності	ризик ліквідності фодування	
	ризик ліквідності активів	
операційний ризик	ризик трансакції	помилка при виконанні складність продукту помилка в обліку помилка в розрахунках
ризик бізнес-подій		ризик доставки товару ризик документації / контрактний ризик
		перевищення лімітів відмивання грошей шахрайство ризик основного персоналу несумлінні торгівельні операції ризик обробки операції ризик безпеки
	ризик систем	помилка програмування помилка у визначенні ринкової ціни помилка телекомунікаційних систем планування заходів на випадок аварійних ситуацій управлінська інформація збій комп'ютерних систем
	ризик конвертованості валют ризик зміни кредитного рейтингу ризик репутації податковий ризик податковий ризик	
ризик бізнес-подій	юридичний ризик	природні катаклізми воєнні дії криза/призупинення операцій на ринку
	ризик непередбачених обставин	
	ризик законодавства	недотримання вимог у відношенні капіталу зміни в законодавстві

Класифікація GARP охоплює найбільшу кількість ризиків, включаючи ризики відповідальності за своїми зобов'язаннями перед контрагентами. До того ж вона є добре виписаною, логічною, послідовною.

Фінансові ризики є невід'ємною частиною банківської діяльності і завжди вимагають особливої уваги та управління. Вони можуть виникати з різних джерел та мати різні наслідки для банку. Розглянемо основні фактори, що призводять до виникнення фінансових ризиків у банку.

Один із основних ризиків, з якими стикаються банки – це кредитний ризик. Він виникає при наданні позик клієнтам і може бути пов'язаний із неплатоспроможністю позичальників або зміною їхньої фінансової стабільності. Факторами, що впливають на цей ризик, є економічна кон'юнктура, зміни у фінансовому стані клієнтів та погіршення ситуації на ринку.

Ринковий ризик виникає внаслідок змін на фінансових ринках. Він охоплює ризики, пов'язані зі змінами валютних курсів, процентних ставок, цін на акції та інші фінансові інструменти. Фактори, що призводять до ринкового ризику, включають глобальні економічні зміни, політичні події та зміни в інтересах клієнтів.

Ліквідний ризик пов'язаний із недостатньою ліквідністю банку, яка може виникнути внаслідок нездатності банку вчасно здійснити платежі або забезпечити клієнтів грошовими коштами за їхніми вимогами. Факторами ліквідного ризику є зміни в попиті клієнтів на зняття грошей, зміни у фінансових потоках та недостатня управлінська стратегія.

Операційний ризик пов'язаний зі змінами в процесах та системах управління, а також з помилками, шахрайством або недоліками в роботі банку. Факторами, що впливають на операційний ризик, є недосконалість процесів, зміни технологій та людські фактори.

Банки також піддаються юридичним ризикам, які можуть виникнути внаслідок судових справ, законодавчих змін або недоліків у виконанні правових обов'язків.

Репутаційний ризик виникає, коли банк стикається з негативними

враженнями громадськості або клієнтів. Це може бути наслідком неправомірних дій, скандалів або невдалого ведення бізнесу.

Стратегічний ризик виникає, коли банк обирає неправильну стратегію або недостатньо враховує зміни в фінансовому середовищі. Це може призвести до втрати конкурентної переваги та фінансових проблем.

Недоліки в обліку та фінансовій звітності можуть призвести до надмірної вартості активів або недооцінки зобов'язань, що впливає на фінансову стійкість банку.

У ході еволюції та формування банківської системи України можна виділити чотири основні періоди, кожен із яких визначається відповідними ключовими ризиками у системі управління банківськими ризиками. Порівняльний аналіз основних етапів та відповідних ключових ризиків представлений в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Періодизація процесу розвитку банківського ризик-менеджменту України в 1995 – 2016 рр.

Період	Характеристика етапу	Ключові ризики
1991-2001 рр.	- становлення вітчизняної банківської системи - поява нормативно-правових актів та єдиних правил в діяльності банків - початок роботи представництв іноземних банків та банків з іноземним капіталом - розвиток кредитування фізичних і юридичних осіб	- ризик банкрутства установи - ризик ліквідності (наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат).
2002-2007 рр.	- притік міжнародних інвестицій та прихід в Україну банків та фінансових груп світового рівня (BNP Paribas, Raiffeisen Int, SEB, Credit Agricole S.A., Societe Generale, Intesa Sanpaolo, Commerzbank, UniCredit) - бурхливе зростання обсягів кредитування в іноземній валюті - наявність слабких кредитних стандартів	- валютний ризик
2008-2009 рр.	- девальвація гривні - значна частка прострочених кредитних зобов'язань - зупинка кредитування - заборона на зняття депозитів - низька якість активів	- кредитний ризик - депозитний ризик
2010-2016 рр.	- уповільнення розвитку банківської системи під впливом нестабільності гривні - уповільнення бізнес-активності - відтік депозитів населення - зниження доларового еквіваленту кредитів банківської системи	- ризик девальвації національної валюти - депозитний ризик - ризик ліквідності - кредитний ризик - ризик неплатоспроможності - операційний ризик - політичний ризик - ризик країни [2]

Отже, висновки, отримані під час дослідження, показують, що для ефективного управління фінансовими ризиками банку необхідно враховувати їх поділ за критеріями класифікації. Це дозволить банківській установі впровадити відповідні стратегії управління кожним видом фінансових ризиків, сприяючи тим самим збереженню стабільності і платоспроможності банку.

1.2 Методи ідентифікації та оцінки вимірювання фінансових ризиків банку

Банки зіштовхуються з безліччю ризиків, і нездатність впоратися з ними належним чином може мати системні наслідки. Прийняття ризику само по собі не є шкідливим; фінансові установи повинні усвідомлено брати ризики для розширення та забезпечення конкурентоспроможності. Однак ключем до підтримки стабільності є розробка ефективної процедури управління ризиками.

Процес управління ризиками в банківській справі зазвичай включає шість етапів:

- ідентифікація – визначення характеру ризиків, у тому числі звідки вони походять і чому вони становлять загрозу для банку;
- оцінка та аналіз – оцінка того, наскільки ймовірно ризик становитиме загрозу для банку та наскільки серйозною ця загроза буде;
- мінімізація: розробка та впровадження банківської політики та процесів, які обмежують шанси того, що ризики стануть загрозами, і мінімізують загрози;
- моніторинг – збір даних про запобігання загрозам і реагування на інциденти, щоб визначити, наскільки добре працює стратегія управління банківськими ризиками; це також передбачає дослідження нових тенденцій ризику, щоб визначити, чи потребує (або потребуватиме) оновлення система управління ризиками банку;
- співпраця – встановлення зв'язків між ризиками та стратегіями пом'якшення в різних сферах діяльності банку для створення більш

централізованої та скоординованої системи реагування на загрози;

- звітність – документування та перегляд інформації, пов'язаної з діяльністю банку з управління ризиками, для оцінки їх ефективності, що також використовується для відстеження того, як загальний профіль ризику банку змінюється з часом.

Перший і один з ключових етапів аналізу ризиків – це їх ідентифікація, яка є процесом визначення основних видів ризиків, що є характерними для конкретної діяльності організації. Ці ризики можуть впливати на певний сектор роботи, напрямок діяльності чи загальну організацію. Ідентифікація включає опис ризиків та їх взаємозв'язок з іншими ризиками та факторами (джерелами ризиків), які можуть підсилювати або послаблювати зазначені ризики.

Для отримання повного уявлення про фінансові ризики під час їх ідентифікації важливу роль відіграє науково обґрунтована класифікація.

Під час ідентифікації та оцінки ризиків аналізуються:

- затверджені фінансові плани та звіти їх виконання;
- інформація про порушення трудової та виконавської дисципліни;
- стандарти внутрішнього контролю для мінімізації фінансових ризиків;
- інформація для розслідування обставин, таких як нецільове витрачання бюджетних коштів, перевищення посадових повноважень, розголошення комерційної таємниці, інсайдерська інформація тощо;
- інформація від підрядників, постачальників, покупців та інших контрагентів та клієнтів;
- результати аудиторської перевірки (зовнішньої та внутрішньої);
- результати тестування контрольних процедур та інше.

Ідентифікація ризиків проводиться на всіх рівнях управління суб'єкта. Під час ідентифікації визначаються фактори ризику, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства в цілому, а також в розрізі кожного напрямку фінансової діяльності. Систематичні види фінансових ризиків та несистематичні ризики окремо визначаються для кожного напрямку фінансової діяльності, формуючи загальний портфель фінансових ризиків, пов'язаних із майбутньою фінансовою діяльністю

підприємства. Це дозволяє визначити області з найбільш значущими видами ризиків та напрямки фінансової діяльності, які є найбільш ризиковими для підприємства.

Оцінка ризику представляє собою найбільш складний та відповідальний етап, оскільки від результатів цього процесу залежать подальші кроки підприємства. Вона включає в себе визначення ймовірності та матеріальності ризику, утворюючи важливий фактор для ухвалення раціональних управлінських рішень.

Головною метою вимірювання та оцінки фінансових ризиків є отримання уявлення на підставі об'єктивних свідчень інформації, необхідної для прийняття обґрунтованого рішення щодо подальшої обробки цих ризиків.

Оцінка ризику надає можливість:

- розуміння потенційних небезпек та визначення їх впливу на досягнення поставлених цілей організації;
- визначення джерел можливих небезпек;
- ідентифікація ключових факторів, що формують ризики, та обмін інформацією про ризики і невизначеності;
- отримання інформації, необхідної для ранжування ризиків, проведення заходів попередження та прийняття рішень щодо їх прийняття (відповідно до установлених критеріїв);
- вибір методів обробки ризиків та перевірка їх відповідності зовнішнім вимогам.

Слід зауважити, що при оцінці рівня фінансового ризику слід оцінити не тільки імовірність того, що певна (несприятлива) подія має шанси відбутися, але й те, як це вплине на ситуацію (рішення), що складеться в майбутньому. Що досконалішими є методи дослідження та оцінки ризику, то меншим стає чинник невизначеності.

Ризик може бути оцінений для всієї організації, її підрозділів, окремих проектів, видів діяльності або конкретних подій. Таким чином, методи оцінки залежать не лише від типу ризику, а й від конкретної ситуації.

Після складання списку потенційних фінансових ризиків важливо оцінити та кількісно оцінити ризики, щоби можна було відповідним чином розставити пріоритети. Це важливо, оскільки з більш терміновими ризиками слід справлятися набагато швидше, ніж з меншою мірою серйозності.

Фінансові ризики можна оцінювати як якісно, і кількісно. У сфері фінансів часто основна увага приділяється кількісній оцінці ризиків, проте ніколи не слід забувати про якісну оцінку ризику.

Загалом фінансові ризики можна оцінити та розставити за пріоритетом за такою формулою:

$$P \times I = E \quad (1.1)$$

де P – ймовірність виникнення ризикової події;

I – вплив ризикової події, що відбулася;

E – очікувана втрата ризику;

Наприклад, якщо існує 10% ймовірність того, що може статися збиток у розмірі 500 000 доларів США, то очікуваний збиток від ризикової події становитиме $10\% \times 500\,000$ доларів США = 50 000 доларів США.

Ефективність управління ризиками в значній мірі залежить від швидкого реагування менеджерів на зміни на фінансовому ринку, зокрема на стан банків. Важливо провести оцінку всіх можливих ризиків банку, використовуючи математичні методи, оскільки неточна або неповна оцінка може призвести до великих збитків. При оцінці рівня ризику банківської установи слід застосовувати не один, а комбінований метод оцінки, який може включати статистичний, аналітичний і експертний підходи. Такий підхід дозволяє отримати найточніший результат.

У рамках таких систем розробляються відповідні управлінські рішення, що базуються на методології, яка регулює питання оцінки та мінімізації банківських ризиків. Стосовно кредитних операцій, банк розглядає сукупність ризиків, зокрема кредитний, валютний та ліквідності, і проводить оцінку за допомогою різних методів, які будуть розглянуті далі (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4 – Характеристика методів оцінки банківських ризиків

Методи	Характеристика	Переваги	Недоліки
аналітичний	вивчення ризикових зон і встановлення оптимального рівня ризику для кожного виду операцій у банківській діяльності, а також для їх сукупності в цілому	легкість в обчисленнях і доступність цього методу для широкого спектру користувачів; використання цього методу вимагає невеликих витрат	не враховує вплив конкретних факторів ризику на загальний рівень ризику проекту; потребує детальної інформації щодо проекту або виду діяльності
статистичний	огляд усіх статистичних даних, що стосуються результативності операцій банку, з метою оцінки ймовірності виникнення втрат	найбільш точний і науково обґрунтований спосіб оцінки ризику при наявності великого обсягу статистичних даних, який також є економічно вигідним через невеликі витрати на його впровадження	виконання цих завдань вимагає значних зусиль і часу, існує значна ймовірність отримання неточної інформації, на основі короткострокових оцінок
метод Монте-Карло	створення моделей для випадкових процесів з параметрами для аналізу різних варіантів і впливу факторів на ризик	розширює можливість ухвалення рішень у складних ситуаціях проектів і забезпечує високу точність прогнозу	використовується лише для прогнозування і потребує великих витрат часу і ресурсів для аналізу ризиків
метод експертних оцінок	використовується, коли інша інформація обмежена або відсутня, і для оцінки ризику відсутні аналогічні ситуації	аналізує складні ризики, важко оцінити іншими методами, має простий розрахунок і є доступним	можливі неточності, отримані результати ґрунтуються на суб'єктивних оцінках
метод аналізу доцільності витрат	цей метод встановлює потенційні області ризику	дозволяє виявити вразливі точки в банківській діяльності з точки зору ризику	можна використовувати лише у випадку, коли є фінансовий звіт підприємства; практично відсутній детальний аналіз
коефіцієнтний	метод передбачає обчислення непрямих (відносних) показників ступеня ризику	простота й оперативність розрахунків, а також наявність чіткого процесу оцінки ризику	вимагає великих обсягів даних і викликає питання вибору найбільш відповідних коефіцієнтів для цілей аналізу ризиків
метод аналогій	включає оцінку ризику, засновану на аналізі аналогічних операцій (проектів) у схожих умовах	легкість розрахунків; може служити інструментом попередньої оцінки проектів	обмежена точність оцінки; відсутність врахування фактора постійного розвитку у будь-якому виді діяльності
метод «дерева рішень»	передбачає визначення найбільш ймовірних значень результатів в залежності від варіантів ухвалення рішень	точність оцінки на високому рівні і дозволяє розглядати різні сценарії розвитку подій, спричинені впливом численних факторів ризику	великі витрати часу і складність виділення факторів ризику та їх впливу на збільшення чи зменшення ризику проекту [12]

Проте важливо враховувати, що методи можуть розрізнятися для кожного виду ризику. Тому питання зниження кредитного ризику є надзвичайно важливим, особливо в умовах стрімкого розвитку української банківської системи та розширення спектру банківських послуг, таких як кредитування. Головною метою управління кредитним ризиком є знаходження реальних шляхів його мінімізації та забезпечення достатнього доходу для захисту коштів вкладників і підтримки фінансової стабільності банку.

1.3 Основні підходи до управління фінансовими ризиками банку

Управління фінансовими ризиками у банку – це процес, під час якого ухвалюються управлінські рішення з метою максимального зменшення рівня невизначеності в процесі прийняття цих рішень.

Метою управління фінансовими ризиками є мінімізація збитків, пов'язаних з певним ризиком. Ці збитки можна виражати в грошовому еквіваленті, а також оцінювати заходи, спрямовані на їх уникнення.

Сучасний банківський ринок неможливо уявити без ризиків, які виявляються у всіх його операціях. Жоден вид банківських ризиків не може бути повністю усунений. Чим вищий рівень ризику, який приймає комерційний банк, тим більший повинен бути його потенційний прибуток.

У практичній банківській роботі ключовим є не виключення ризику взагалі, а його передбачення, оцінка та зниження його рівня. У всіх випадках ризик повинен бути чітко визначений та вимірний. Внаслідок невірних оцінок ризиків або відсутності можливості прийняти ефективні заходи для його зниження можуть виникнути негативні наслідки для банку. У міжнародній фінансовій практиці можна виділити чотири ключові етапи формування та розвитку управління ризиками.

На першому етапі (до початку 1970 р.) управління ризиками існувало лише на рівні окремих осіб, які брали на себе ризик, таких як трейдери, брокери та фахівці фінансових відділів та внутрішнього контролю.

Другий етап (1970–1980 р.) передбачав управління банківським ризиком, торговельними операціями, управлінням активами і пасивами, доходами і витратами. Важливим кроком цього періоду було створення концепції «Value at Risk» – методу оцінки вартості під ризиком.

На третьому етапі (1980–2000 р.) було введено управління ринковими та операційними ризиками. В кінці цього періоду науковці у сфері ризик-менеджменту намагалися не лише якісно, а й кількісно оцінювати ризики.

На четвертому етапі (з 2001 р. і донині) система управління ризиками включає інтеграційну оцінку фінансових та операційних ризиків на рівні всього банку. Розробляється комплексний підхід до управління ризиками, капіталом та операційним управлінням активами і пасивами, що призводить до створення спеціалізованих служб – підрозділів з ризик-менеджменту в банках.

Національний банк України у своїх «Методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» [13] розглядає управління фінансовими ризиками як процес, під час якого банк виявляє ці ризики, оцінює їх рівень, здійснює моніторинг і контроль, а також враховує взаємозв'язки між різними видами ризиків. Національний банк України рекомендує кожній банківській установі створити власну систему управління фінансовими ризиками. В даний момент методичні рекомендації Національного банку України є основними вказівками щодо організації ризик-менеджменту в банках України. На рисунку 1.2. зображено ключові аспекти, на яких базуються дані рекомендації.

Л. Кльоба [14] розглядає фінансовий ризик-менеджмент банківської установи як один із основних аспектів банківського менеджменту, який вивчає питання управління всією установою або окремими її підрозділами з урахуванням фінансових ризиків. Цей підхід передбачає створення ефективної системи управління фінансовими ризиками, елементи якої взаємодіють за певними правилами та в узгодженій послідовності, опираючись на концепції, закони, принципи та методи.

А. Кравчук та О. Галіч [15, с. 356], розглядають процес управління фінансовими ризиками банку як сукупність окремих дій, спрямованих на створення філософії керування фінансовими ризиками. Цей процес включає в себе розроблення положення про управління ризиками, аналіз фінансових ризиків, регулювання рівня цих ризиків та застосування фінансових механізмів компенсації втрат у разі виникнення негативних обставин.

Таким чином, управління фінансовими ризиками у банку може бути розглянуто з кількох ключових підходів, включаючи його розуміння як процесу, сукупності методів, сукупності дій і як напряму ризик-менеджменту (рисунк 1.3).

Це дозволяє банку вибрати належні стратегії управління фінансовими ризиками для досягнення стабільної діяльності банку при мінімізації впливу фінансових ризиків.

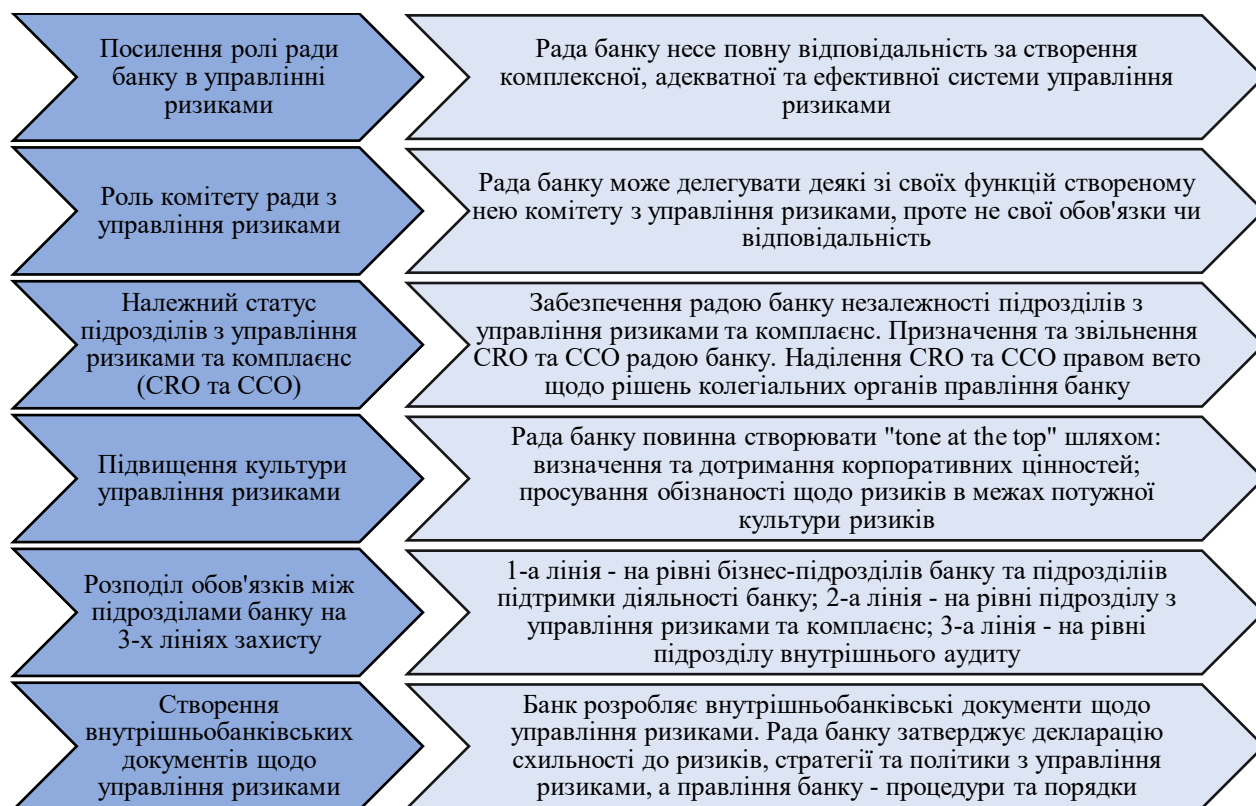


Рисунок 1.2 – Основні аспекти рекомендацій НБУ

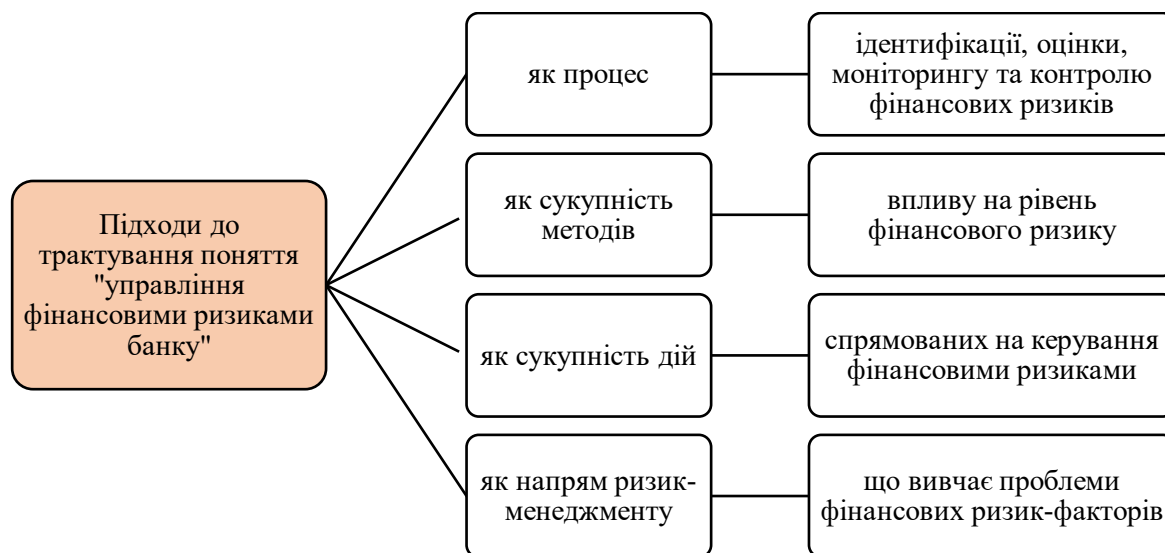


Рисунок 1.3 – Підходи до трактування поняття «управління фінансовими ризиками» банку

Мета управління фінансовими ризиками банківської установи полягає в забезпеченні захисту інтересів банку від можливих негативних впливів як

внутрішніх, так і зовнішніх загроз. Це досягається шляхом забезпечення високого рівня надійності і фінансової стійкості, враховуючи специфіку та види банківських операцій і спрямовуючи зусилля на мінімізацію виявлених ризиків.

Система управління фінансовими ризиками банку ґрунтується на вирішенні основних завдань, які включають:

- оптимізацію відношення потенційних фінансових ризиків до розміру капіталу банку і його темпів зростання;
- запровадження системного підходу до оцінювання і управління фінансовими ризиками банку;
- порівняння впливу фінансових ризиків з потенційними можливостями для досягнення ефективної діяльності банку;
- узгодження в банку загального розуміння управління фінансовими ризиками та єдиної стратегії їх мінімізації;
- узгодження та прийняття фінансових ризиків відповідно до стратегічного плану банківської установи і нормативних вимог Національного банку України;
- покращення управління діяльністю банку шляхом мінімізації впливу фінансових ризиків та контролю їх виникнення.

Під час створення системи управління фінансовими ризиками, банк визначає фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на його діяльність. Також банк визначає свою місію та стратегію розвитку, і на цій основі затверджує політику управління фінансовими ризиками, враховуючи фактори впливу внутрішнього та зовнішнього середовища. Фактори внутрішнього середовища пов'язані зі змінами, які відбуваються в самому банку і піддаються його впливу. Фактори зовнішнього впливу пов'язані зі змінами в економічному та правовому середовищі, а також кризовими ситуаціями на фінансових ринках, на які банк не має прямого впливу.

Суб'єктами, які відповідають за управління фінансовими ризиками банку, є конкретні особи чи групи осіб, які здійснюють прийняття управлінських рішень щодо фінансових ризиків банку і несуть відповідальність за результативність цього управління. До цих суб'єктів включаються: засновники банку, акціонери, наглядова

рада, керівництво банку, комітет ради банку з управління ризиками, комітет правління банку з управління активами та пасивами, ризик-менеджери і підрозділ контролю за дотриманням норм і вимог (комплаєнс) [14, с. 81].

Процес управління фінансовими ризиками банку включає в себе кілька ключових кроків: процес ідентифікації ризиків (виявлення та розпізнавання); аналізу та оцінки фінансових ризиків; імплементацію ставлення до фінансових ризиків в прийнятті рішень банком; впровадження інструментарію управління фінансовими ризиками банку та прийняття управлінських рішень.

Ідентифікація ризиків включає у себе активний пошук та розпізнавання всіх можливих фінансових ризиків, які можуть впливати на діяльність банку. Це може включати в себе виділення і опис окремих видів ризиків, які є потенційно небезпечними для банку.

Результатом ідентифікації ризиків є встановлення основних джерел (факторів), в реалізації яких може виникнути збиток або втрата доходу. Процес ідентифікації ризиків повинен бути постійним і безперервним, охоплюючи не лише окремі операції, але й усі напрямки діяльності банку та банківської установи в цілому. Моніторинг ризиків включає в себе оцінку поточного рівня ризику, аналіз динаміки з часом, вивчення причин змін та розробку заходів для нормалізації у разі виявлення негативних тенденцій. Моніторинг рекомендується проводити на основі інформаційних звітів структурних підрозділів та окремих посадових осіб. Внутрішній та зовнішній аудит, а також аналітична діяльність спеціалізованих служб банку відіграють важливу роль у моніторингу ризиків.

На другій стадії проводиться детальний аналіз і оцінка кожного із виявлених ризиків. Це включає в себе як індивідуальний аналіз окремих видів ризиків, так і оцінку сукупного впливу фінансових ризиків на банк в цілому. Оцінка проводиться з урахуванням таких факторів, як диверсифікація, якість активів, та дохідність [16].

Етап імплементації включає в себе впровадження підходу до ризиків під час прийняття управлінських рішень в банку. Рішення приймаються з урахуванням рівня фінансових ризиків та можливостей їх мінімізації.

На етапі впровадження інструментарію використовуються різні інструменти

для управління фінансовими ризиками, такі як диференціація, встановлення лімітів, резервування, диверсифікація, хеджування, страхування та інші (рисунок 1.4). Застосування окремого інструменту управління фінансовими ризиками має сенс тільки в тому випадку, коли очікується позитивний економічний результат від проведення ризикованої операції.

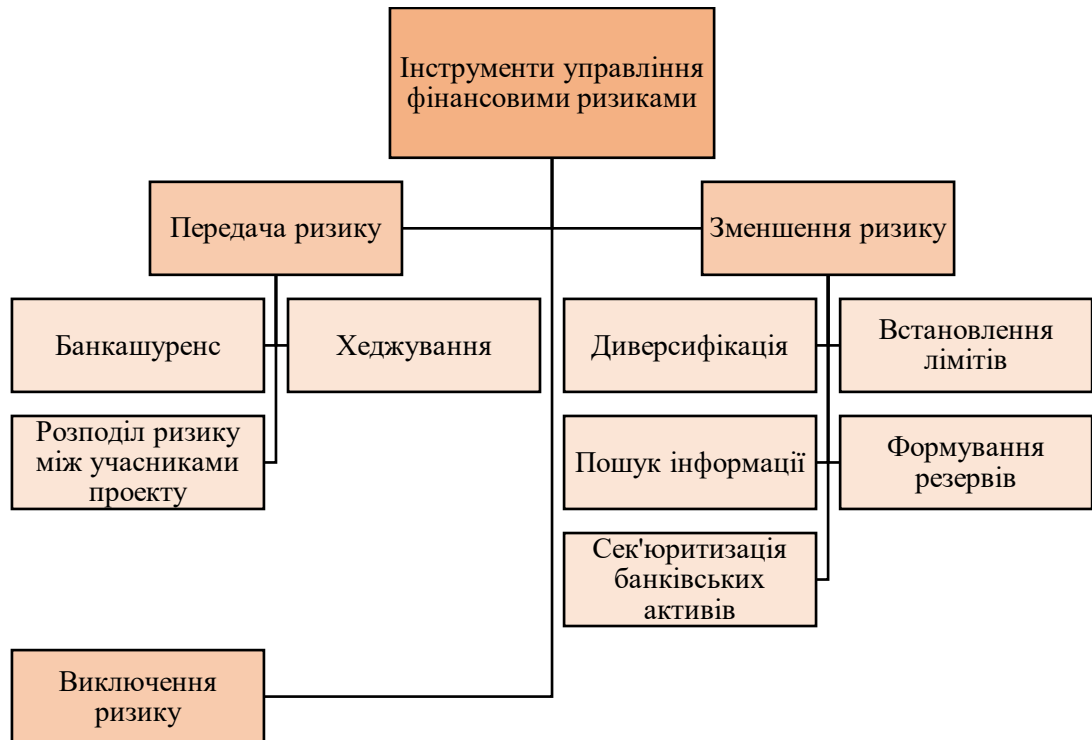


Рисунок 1.4 – Інструменти управління фінансовими ризиками

На заключному етапі приймаються рішення щодо управління фінансовими ризиками банку. Це включає в себе розробку конкретних заходів та стратегій для врахування виявлених ризиків у подальшій діяльності банку. Важливо, щоб ці рішення відповідали загальній стратегії та місії банку і враховували положення з управління ризиками в банківській діяльності.

Цей етап управління банківськими ризиками являється ключовим для забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки банківської установи.

Заходи з мінімізації ризиків можуть бути реалізовані через три основних методи: зниження, обмеження та передачу ризиків. Установлення лімітів та резервування є найбільш поширеними методами обмеження ризиків, тоді як страхування та хеджування відіграють ключову роль у передачі ризиків, а диверсифікація може використовуватися для зниження ризиків.

Реалізація всіх цих етапів управління ризиками в банківській установі сприяє своєчасному виявленню, оцінюванню, зниженню чи недопущенню визначених ризиків у процесі банківської діяльності і дозволяє забезпечувати контроль над ситуацією.

Зменшення банківських ризиків дозволяє знизити ймовірність виникнення збитків або обмежити їх розмір. Серед методів зниження банківських ризиків можна виокремити диверсифікацію, лімітування та хеджування.

Метод самостійного пристосування, який включає утворення спеціальних резервів, дозволяє банку покривати можливі збитки виключно за рахунок власних фінансових ресурсів [17].

Для покриття можливих втрат передбачається створення спеціального резерву через резервування певної суми коштів банку на віддільних бухгалтерських рахунках, які використовуються у випадку невідшкодування кредиту [18] метод активного контролю за ризиками полягає в передачі ризику через страхування.

Під час страхування ризик банку перекладається на страхову компанію, яка отримує винагороду у вигляді страхової премії. Переваги та недоліки застосування методів управління ризиками наведені в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 – Переваги та недоліки застосування методів прийняття ризику

Метод	Переваги	Недоліки
диверсифікація	зниження рівня ризику за кожним окремим напрямом діяльності	надмірна диверсифікація або концентрація призводить до збільшення ризику.
лімітування	встановлення лімітів дозволяє банкам уникнути суттєвих збитків, пов'язаних із занадто великою концентрацією будь-якого виду ризику, а також реалізувати диверсифікацію своїх портфелів і забезпечити сталі доходи.	лімітування вимагає визначення основних областей та чинників ризику, які можуть розрізнятися для різних банків, конкретних країн та регіонів. Встановлення лімітів передбачає великий обсяг підготовчої роботи та ретельне вивчення ринкових умов.
резервування	банк має можливість швидко компенсувати зазнані фінансові збитки.	відволікання значної частини фінансових ресурсів для створення резервного фонду призводить до зменшення ефективності використання капіталу банку.
страхування	розмір компенсації збитків визначається вартістю об'єкта страхування, величиною страхового внеску та, відповідно, страховою сумою, і не є обмеженим сумою, сформованою за рахунок відрахувань до страхового фонду.	розмір страхової суми не завжди є достатнім для повного компенсування збитків, що можуть виникнути у банку внаслідок неповернення позик; страхова сума не враховує деякі додаткові витрати банку.

Метод уникнення ризиків застосовується лише в контексті внутрішніх ризиків. Суть цього підходу полягає в обранні банківської стратегії, що відкидає ризикову діяльність, яка може призвести до втрати прибутку, але цей метод не є широко поширеним.

Методи прийняття банківського ризику можна класифікувати наступним чином:

- шляхи зниження банківського ризику, які включають удосконалення організаційної структури, якості персоналу, технічних засобів, щоденного моніторингу та контролю;
- методи самостійного захисту від банківського ризику, які надають можливість покриття збитків за рахунок власних коштів банку, створюючи резерви для покриття всіх можливих збитків;
- методи передачі банківського ризику, що передбачають розподіл і диверсифікацію ризику між іншими учасниками ринку. Ці методи включають страхування, хеджування та укладання договорів гарантії.

На практиці банки часто використовують комбінацію цих підходів для мінімізації та управління ризиком. Кожен з розглянутих підходів може бути використаний в залежності від конкретного виду ризиків.

Висновки до першого розділу

Розділ, присвячений теоретичним аспектам управління фінансовими ризиками банку, надає глибокий та комплексний огляд ключових питань цієї сфери банківської діяльності.

Ризик в економіці визначається як усвідомлена можливість можливих втрат очікуваного прибутку, майна чи грошей через випадкові зміни умов економічної діяльності та негативні обставини. У банківській галузі ризик означає ймовірність зменшення доходів, втрати частини прибутку, понесення збитків або додаткових

витрат в результаті фінансових операцій.

Визначення фінансових ризиків як імовірність настання негативних подій, що можуть впливати на капітал, ліквідність та фінансову стійкість банку, становить основу для подальшого розгляду класифікації цих ризиків у банку. Більшість вчених вивчають типові види ризиків у банківській сфері, такі як кредитний, валютний, ліквідності, процентної ставки, ринковий, юридичний, операційно-технологічний, репутаційний та стратегічний ризики. Проте з урахуванням міжнародної глобалізації та переосмисленням банківської системи виникає необхідність дослідження нового типу ризиків, які пов'язані з можливістю банку участі в легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом.

Вчасне визначення та ефективне управління ризиками в банку сприяє попередженню або зниженню можливих збитків, які можуть виникнути внаслідок його діяльності на фінансовому ринку.

Методи оцінки та вимірювання фінансових ризиків разом із загальними підходами до управління ризиками, формують інтегрований підхід до забезпечення фінансової стійкості банку. Методичні рекомендації Національного банку України виступають важливим орієнтиром для банківських установ, сприяючи створенню ефективних систем управління фінансовими ризиками.

Управління фінансовими ризиками банку є процесом, під час якого управлінські рішення з метою максимального зниження рівня невизначеності при їхньому прийнятті.

Мета управління фінансовими ризиками банку – забезпечення захисту інтересів від можливих негативних впливів, враховуючи специфіку банківських операцій та спрямовуючи зусилля на мінімізацію виявлених ризиків. Впровадження рекомендацій та розробка систем управління ризиками є важливими етапами для забезпечення стійкості та успішності банківської установи в умовах високого рівня невизначеності.

Управління фінансовими ризиками у банку можна розглядати з різних підходів, включаючи його розуміння як процесу, набору методів, сукупності дій і як напрямку ризик-менеджменту. Це дозволяє банку обирати відповідні стратегії

управління фінансовими ризиками для досягнення стабільної діяльності при мінімізації впливу фінансових ризиків.

При створенні системи управління фінансовими ризиками банк визначає фактори, які впливають на його діяльність в зовнішньому та внутрішньому середовищі. Також банк встановлює свою місію та стратегію розвитку, а на цій основі формує політику управління фінансовими ризиками, враховуючи внутрішні та зовнішні фактори впливу. Фактори внутрішнього середовища пов'язані із змінами, які відбуваються в самому банку та піддаються його впливу. Фактори зовнішнього впливу пов'язані із змінами в економічному та правовому середовищі, а також кризовими ситуаціями на фінансових ринках, на які банк не може прямувати впливати.

2 Фінансово-економічна характеристика АТ «Ощадбанк»

2.1 Огляд діяльності та економічних показників банку

Акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» є одним із найбільших банків країни (за результатом третього кварталу 2023 року банк займає другу позицію після «Приватбанку» за розмірами активів, капіталу та депозитів фізичних осіб за рейтингом НБУ [19] і дев'яте місце за рейтингом Мінфіну [20]).

«Ощадбанк» було засновано в 1991 році на основі «Ощадбанку СРСР» в Україні. У 1999 році цей банк перетворився на ВАТ «Державний ощадний банк України», а в 2011 році його статус було змінено на публічне акціонерне товариство. Головним напрямком діяльності банку є проведення значних операцій з державними підприємствами та органами влади.

В період політичної та економічної кризи 2014-2015 років банк зазнав значних втрат, що стали найбільшими за всю його історію. У 2014 році втрати склали 8,5 млрд гривень, а в 2015 році вони зросли до 12,2 млрд. За словами тодішнього голови правління Андрія Пишного, більшість збитків були викликані анексією Криму Росією.

У період 2015-2016 років банк здійснив ребрендинг та змінив маркетингову стратегію.

З 2020 року і до наших днів головою правління банку є український банкір Сергій Наумов [21].

Організаційна структура банку зображена на рисунку 2.1.

Ощадбанк як універсальна фінансова установа пропонує широкий спектр банківських продуктів та послуг. До основних продуктів роздрібного бізнесу належать:

- пасивні продукти – строкові депозити, зарплатні проекти, пенсійні соціальні рахунки, спеціальні поточні рахунки та дебетові картки (в т.ч. цифрові та віртуальні);
- активні продукти – автокредитування, споживче та іпотечне кредитування,

кеш-кредити, кредитні картки, державні програми стимулювання придбання житла;

- продукти, що генерують комісійний та торговий дохід, – платежі фізичних осіб, внутрішні та міжнародні перекази, оренда індивідуальних сейфів, обмін валют, операції з банківськими металами;
- соціальні виплати та виплати фондів;
- додаткові сервіси – система дистанційного обслуговування «Ощад 24/7», кваліфікований електронний підпис.

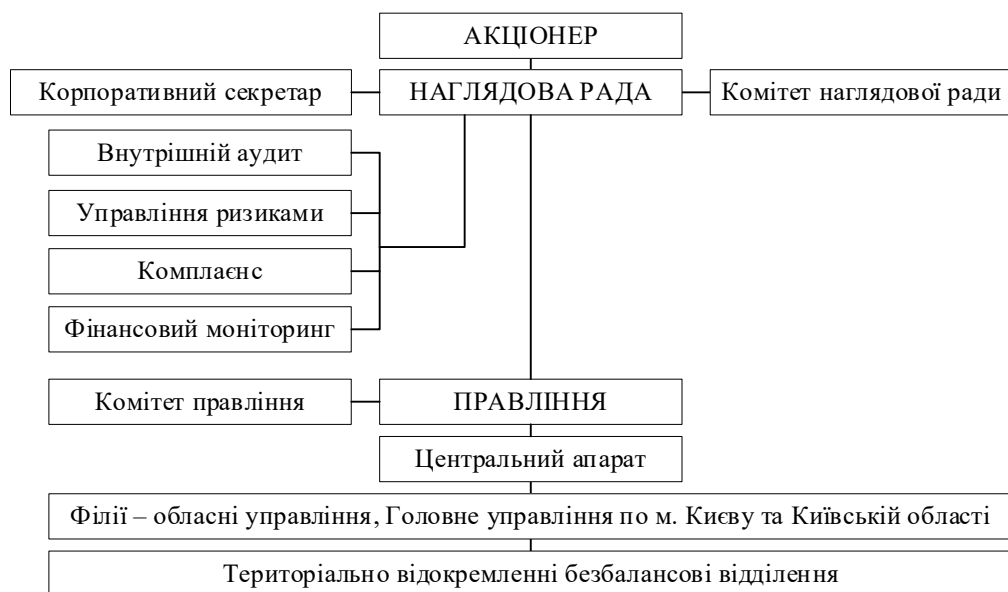


Рисунок 2.1 – Організаційна структура «Ощадбанку»

Основні продукти мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ) включають:

- пасивні продукти – строкові депозити, депозити на вимогу, поточні рахунки;
- активні продукти – кредитування на поповнення обігових коштів, придбання автотранспорту та обладнання (зокрема в рамках партнерських програм), овердрафти (у тому числі бланкові), програми кредитування в рамках співпраці з міжнародними організаціями (WNISEF, ЄБРР, ЄІБ та ЄІФ, Deutsche Sparkassenstiftung für internationale Kooperation), фінансування за участю ЕКА, програми співпраці з Фондом розвитку підприємництва («Доступні кредити 5-7-9%», кредитування під заставу державних гарантій тощо), програма мікрокредитування, гарантії та авалювання векселів; програми підтримки

кредитування з Львівською, Чернівецькою, Закарпатською та Одеською обласними державними адміністраціями;

- додаткові сервіси: система дистанційного обслуговування рахунків клієнтів ММСБ CorpLight, яка відповідає сучасним ринковим вимогам та входить до ТОП-3 на ринку за функціональністю; участь у державній програмі надання грантів на створення та розвиток власного бізнесу.

Основними продуктами корпоративного бізнесу є:

- кредитування на поповнення обігових коштів, капітальних витрат;
- фінансування в рамках виконання державних програм (зокрема під державні гарантії та за програмою «Доступні кредити 5-7-9%»);
- фінансування за участю ЕКА;
- реалізація інвестиційних проектів;
- торговельне фінансування;
- залучення коштів на умовах строкового розміщення;
- розрахункове-касове обслуговування (зокрема відкриття та ведення поточних рахунків, операції з купівлі-продажу валюти, касове обслуговування, платежі в іноземній/національній валюті, платіжні операції з використанням рахунків умовного зберігання, платіжні операції за поточними рахунками зі спеціальним режимом використання, забезпечення розрахунків на ринку природного газу, обслуговування рахунків Пенсійного фонду).

Протягом тривалого часу банк залишався єдиним із 74 українських банків, що не був членом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Однак у квітні 2022 року, в рамках Закону України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб», банк приєднався до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, спрямованого на підвищення довіри вкладників до банківської системи та забезпечення її стабільності.

У зв'язку з початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, банк як установа критичної інфраструктури першочергово зосередив свої зусилля на забезпеченні стабільного та безперебійного функціонування на всіх

рівнях. «Ощад» продовжує надавати послуги безперервно, підтримує ефективність своєї мережі, зберігає операційну ефективність, забезпечує прибутковість та збільшує свій капітал. Накопичений резерв міцності сприяє фінансовій стабільності, підвищує стійкість банку перед подальшими викликами тривалої війни та готує до повноцінного відновлення системи.

Станом на 31 грудня 2022 року Ощадбанк є універсальним зі статусом системно важливого банку України. Банк є достатньо капіталізованим, забезпечує прибуткову діяльність і дотримується вимог НБУ.

На підставі наданих ліцензій [22, Додаток А] АТ «Ощадбанк» здійснює наступні банківські та фінансові послуги: надання розрахунково-касових послуг клієнтам в національній та іноземних валютах; ведення кореспондентських рахунків; залучення коштів від юридичних та фізичних осіб; надання кредитів суб'єктам господарювання та фізичним особам; факторингові операції; надання гарантій юридичним особам; надання кредитів банківським установам; здійснення операцій з іноземною валютою та банківськими металами; торгівля банківськими металами та монетами іноземних держав; здійснення брокерської, дилерської та депозитарної діяльності з цінними паперами на фондовому ринку; зберігання цінностей та надання в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа; реалізація пам'ятних та ювілейних монет України; переказ та виплата коштів через різноманітні системи грошових переказів; здійснення інкасації коштів та перевезення валютних цінностей; випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток; довірчі операції; виконання функцій страхового посередника; інкасації коштів та перевезення валютних цінностей; випуску власних цінних паперів.

Сьогодні послугами банку користуються всі категорії населення, що зумовлює провідну позицію банку на ринку роздрібних банківських послуг України. Банк зосереджує свої зусилля на створенні сприятливих та вигідних умов обслуговування клієнтів, розширенні переліку банківських послуг, збільшенні присутності на ринку продуктів та послуг.

Діюча мережа «Ощадбанку» станом на кінець 2022 року нараховувала 1239

установ, у тому числі 24 філії та 1215 територіально відокремлених безбалансових відділень (без урахування 421 установи на тимчасово окупованих з 2014 року територіях Донецької та Луганської областей та 147 відділень, розташованих у населених пунктах України, тимчасово окупованих після повномасштабного вторгнення в 2022 році).

«Ощадбанк» є учасником спільної мережі системно важливих банків України, відомої як Power Banking, що створена на ініціативу Національного банку України. Ця мережа об'єднує установи, які здатні надавати банківські послуги, такі як отримання готівки, здійснення платежів, перекази та обмін валют, навіть в умовах тривалої відсутності електроенергії. Зазначимо, що 450 відділень Ощадбанку входять до Power Banking і готові працювати в умовах повного блекауту. [23]

За початку повномасштабної війни, «Ощадбанк» ввів кредитні канікули та запустив програми реструктуризації для підтримки своїх клієнтів. Клієнти отримали можливість використовувати свої кредитні ліміти по картках без обмежень.

У травні 2023 року «Ощадбанк» був першим, хто відновив роздрібне кредитування і в подальших місяцях підтвердив своє лідерство на ринках авто- та іпотечних позик. Протягом 2023 року банк продовжує утримувати своє лідерство в цих галузях. Лише у цьому році 1868 клієнтів Ощадбанку стали власниками автомобілів, отримавши автокредити на суму 1,45 млрд грн, що складає 58% ринку. Також було видано приблизно 760 млн грн іпотечних кредитів, і частка банку на цьому ринку становить 55%.

«Ощадбанк» є провідним учасником державної програми пільгового іпотечного кредитування «єОселя», видавши понад 1000 кредитів на загальну суму 1,4 млрд грн. Банк також вивів першу «єОселя» взагалі, перший кредит на квартиру в незавершеному будівництві та першу спільну програму з регіональною владою, що компенсує частину відсоткової ставки зі свого бюджету.

Завдяки стабільній роботі «Ощадбанк» користується великою довірою серед українців. Протягом перших шести місяців 2023 року обсяг строкових гривневих

депозитів зріс на понад 10 млрд грн і складає майже 54 млрд грн. Депозитні продукти «Мій захисник» та «Моя перемога» є особливо популярними серед клієнтів Ощадбанку. Пільговий депозит «Мій захисник» призначений для військовослужбовців та членів їхніх родин, і станом на кінець червня на ньому було розміщено 13,4 млрд грн. Щодо депозиту «Моя перемога» з підвищеною відсотковою ставкою, на ньому можуть розмістити кошти всі бажаючі, і з 10 травня 2023 року на ньому було розміщено понад 4,5 млрд грн.

«Ощадбанк» виступає одним із ключових фінансових установ в Україні, яка активно надає клієнтам у секторі мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ) доступ до кредитних ресурсів через загальнодержавні та партнерські програми. Особливо важливими є програми «Доступні кредити 5-7-9%» та портфельні гарантії. Вже в березні 2022 року, в період повномасштабного вторгнення, банк ініціював першу кредитну кампанію, фінансуючи аграрні підприємства для проведення посівної на суму понад 5 млрд грн.

У період воєнного стану «Ощадбанк» впроваджує додаткові програми кредитування для клієнтів ММСБ. Надаються пільгові кредитні продукти для релокації бізнесу, а експортерам пропонується участь у програмі страхування кредитів, реалізованій Експортно-кредитним агентством (ЕКА). Ощадбанк також активно співпрацює з місцевими органами влади, щоб підвищувати доступність кредитів для бізнесу, укладаючи восьме уже договори про співпрацю.

Банк підтримує відновлення та розвиток економіки України через активну співпрацю з міжнародними партнерами. Недавно, в рамках грантової ініціативи, спонсорованої урядом Німеччини, Ощадбанк взяв участь у проєкті разом із German Sparkassenstiftung, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) та Фондом розвитку підприємництва (ФРП). На першому етапі проєкту Ощадбанк надав кредити бізнесу на суму 164 млн грн, зокрема 26 млн грн було покрито грантами німецького уряду (що становить до 30% від загальної суми).

Станом на 1 липня 2023 року чистий портфель кредитів Ощадбанку для ММСБ склав 20,4 млрд грн (зростання на 3 млрд грн з початку 2023 року). Цей успіх обумовлено різноманітністю програм підтримки українського бізнесу

(державні, регіональні та міжнародні) та спрощеними умовами фінансування. Запровадження сервісу ОщадБізнес дозволяє клієнтам ММСБ подати онлайн-заявку на кредитування та отримати попереднє рішення протягом 24 годин.

Банк продовжує також надавати фінансову підтримку великому бізнесу. Протягом першого півріччя 2023 року Ощадбанк уклав кредитні угоди на суму 11,8 млрд грн з різними підприємствами, зокрема з аграрно-промисловими компаніями, торговельними підприємствами та представниками енергетичної, машинобудівної, нафтогазової і хімічної галузей.

На завершення грудня 2022 року Ощадбанк очолив рейтинг «25 провідних банків України під час війни» від інформаційного агентства Financial Club [24], чим знову підтвердив свою критичну роль як установи інфраструктури під час військових конфліктів.

Оцінка фінансового стану банку є важливим етапом, оскільки вона дозволяє банківській установі ефективно вирішувати внутрішні завдання, пов'язані з її стійкістю на конкурентному ринку та сприяє подальшому розвитку.

У 2022 році «Ощадбанк» продемонстрував вражаючі фінансові результати, що свідчить про його високу стійкість та здатність адаптуватися до навколишніх умов, зокрема в контексті геополітичних труднощів.

«У надважких умовах воєнного стану Ощадбанк зміг зберегти прибутковість. Це дає нам можливість утримувати капітал на достатньому рівні та дає перспективи для виплати державі дивідендів. Однак позитивний результат ще має бути підтверджено зовнішнім міжнародним аудитом. Головний результат року для нас – стабільна робота всього банку, мережі відділень, дистанційних каналів обслуговування та завдяки цьому – збереження довіри понад 7 мільйонів клієнтів», – прокоментував голова правління банку Сергій Наумов [25].

Згідно таблиці 2.1 у 2022 році «Ощадбанк» продемонстрував позитивні фінансові результати, незважаючи на складні макроекономічні умови, пов'язані з російською воєнною агресією.

Розмір кредитного портфеля банку зріс на 8 462 млн грн у 2022 році, порівняно з 2021 роком. Цей показник досяг 83 216 млн грн на кінець 2022 року.

Зростання кредитного портфелю відбулося за рахунок як корпоративних, так і споживчих кредитів.

Таблиця 2.1 – Аналіз показників економічної діяльності АТ «Ощадбанк» за 2020-2022 роки (Додаток Б, Додаток В)

Показник	2020 р., млн грн	2021 р., млн грн	2022 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2021 – 2020 рр., млн грн	Абсолютне відхилення 2022 – 2021 рр., млн грн
розмір кредитного портфеля	63 226	74 754	83 216	11 528	8 462
активи	235 716	236 888	272 239	1 158	35 351
зобов'язання	213 730	214 964	250 024	1 234	35 060
власний капітал	21 986	21 924	22 214	- 62	290
статутний капітал	49 473	49 473	49 473	-	-
чистий процентний дохід	7 986	13 364	14 985	11 378	1 621
чистий прибуток (збиток) за рік	2 832	1 109	690	-1 723	-419

Активи банку також значно збільшилися, перевищуючи 272 239 млн грн на кінець звітного періоду. Зростання активів відбулося в основному за рахунок зростання кредитного портфеля та портфеля цінних паперів.

Зобов'язання банку також збільшилися у 2022 році, досягнувши 250 024 млн грн.

Зростання власного капіталу на 290 млн грн у 2022 році пов'язане зі зростанням чистого прибутку.

Статутний капітал залишається стабільним на рівні 49 473 млн грн.

Чистий процентний дохід зріс до 14 985 млн грн, вказуючи на збільшення обсягу наданих кредитів та процентних ставок.

«Ощадбанк» зафіксував чистий прибуток у розмірі 690 млн грн у 2022 році, що, хоч і менше порівняно з попереднім роком, свідчить про його здатність утримувати фінансову стабільність.

На результати «Ощад» мала вплив і переоцінка фінансових інструментів. – так, за наявності в портфелі банку цінних паперів з індексованою вартістю

результат переоцінок фінансових інструментів та валютної позиції за підсумками року становить 4,8 млрд грн. [25].

При оцінці ризиків, Ощадбанк завжди дотримується консервативної стратегії. Банк додатково сформував резерви на суму 12,1 млрд грн, що в 4,3 рази перевищує обсяг резервів у 2021 році. Це рішення було ухвалене враховуючи можливі втрати, пов'язані із погіршенням якості кредитного портфеля через активну воєнну ситуацію[25].

Відповідно до своєї бізнес-моделі Ощадбанк є універсальним банком, який надає пріоритетне значення розширенню роздрібного, мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ), утримуючи при цьому міцні позиції за напрямом корпоративного бізнесу.

Станом на кінець 2022 року розподіл активів Ощадбанку наступний: 53% – інвестиційний портфель; 31% – чистий кредитний портфель; 16% – інші активи. Кредитний портфель представлено насамперед заборгованістю корпоративних клієнтів (67%), а також фізичних осіб (14%) та клієнтів ММСБ (19%) (рисунок 2.1). Портфель строкових депозитів на 90% складається з коштів фізичних осіб, на 8% – з коштів клієнтів ММСБ та на 2% – з коштів клієнтів корпоративного бізнесу (рисунок 2.2).

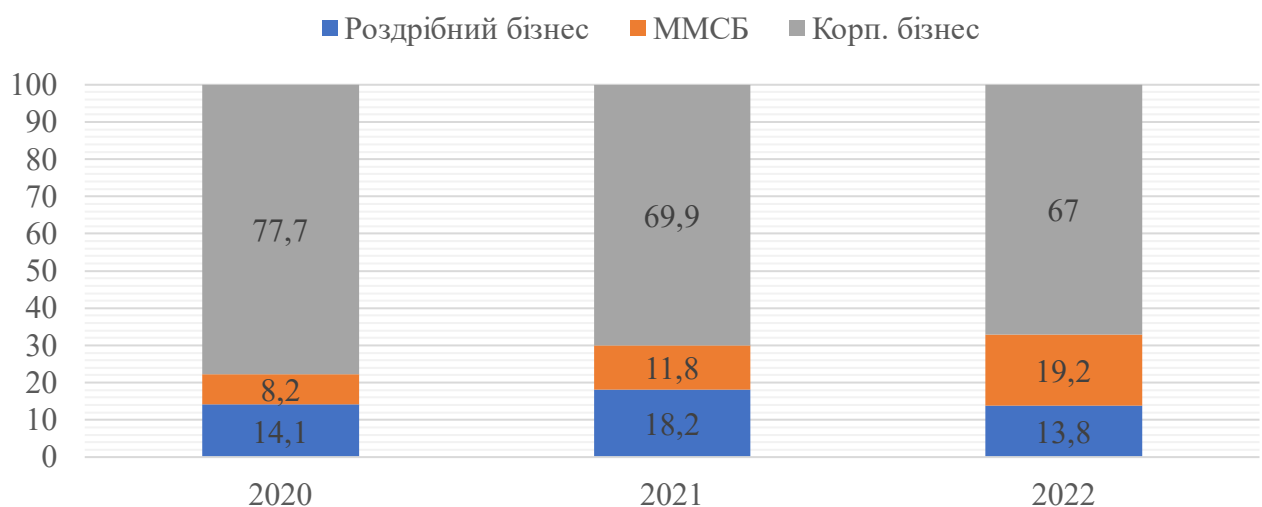


Рисунок 2.2 – Структура кредитів у 2020-2022 рр., %

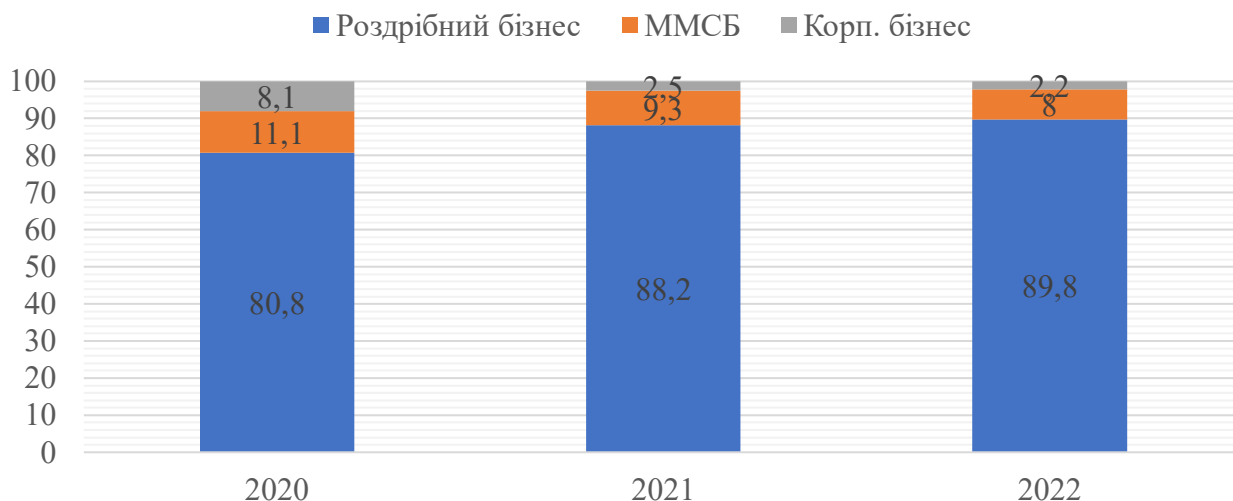


Рисунок 2.2 – Структура строкових депозитів у 2020-2022 рр., %

Більша частина процентних доходів Ощадбанку формується за рахунок кредитів, наданих юридичним особам, та інвестицій у цінні папери.

Вплив на фінансові результати «Ощадбанку» значною мірою зумовлений переоцінкою фінансових інструментів. Зокрема, в результаті переоцінки цінних паперів з індексованою вартістю, які знаходяться в портфелі банку.

Станом на 31 грудня 2022 та 2021 років Банк контролює ПрАТ «Агентство по рефінансуванню житлових кредитів», несе ризики та права щодо результатів діяльності та здатний використовувати свої повноваження для впливу на ці результати. Станом на 31 грудня 2022 та 2021 років частка Банку у капіталі ПрАТ «Агентство по рефінансуванню житлових кредитів» становила 70,86% та була відображена в окремій фінансовій звітності Банку як інвестиція в дочірню компанію за собівартістю в сумі 24 800 тис грн валютної позиції на суму 4,8 млрд грн.

Щодо оцінки ризиків, «Ощадбанк» дотримується консервативної стратегії, яка виявилася ефективною в умовах змін на ринку. Банк підвищив обсяг резервів на 12,1 млрд грн, що становить 4,3-кратне збільшення порівняно з 2021 роком. Цей ріст був викликаний урахуванням можливих втрат в звітному періоді, спричинених погіршенням якості кредитного портфеля, обумовленого активною воєнною діяльністю.

У 2022 році «Ощадбанк» також приєднався до фонду гарантування вкладів фізичних осіб, заплативши внесок у розмірі 777 млн грн. Ця ініціатива призвела до зменшення обсягу річного прибутку в порівнянні з попереднім роком, але водночас забезпечила додатковий рівень захисту для вкладників.

Станом на 31 грудня 2022 та 2021 років Банк контролює ПрАТ «Агентство по рефінансуванню житлових кредитів», несе ризики та права щодо результатів діяльності та здатний використовувати свої повноваження для впливу на ці результати. Станом на 31 грудня 2022 та 2021 років частка Банку у капіталі ПрАТ «Агентство по рефінансуванню житлових кредитів» становила 70,86% та була відображена в окремій фінансовій звітності Банку як інвестиція в дочірню компанію за собівартістю в сумі 24 800 тис грн.

Аналіз фінансових показників АТ «Ощадбанк» за 2022 рік свідчить про позитивний тенденції у розвитку та зміцненні його фінансової позиції. Зростання активів та кредитного портфеля, при стабільних рівнях власного та статутного капіталу, свідчать про успішність стратегії банку в умовах викликів фінансового ринку. Чистий прибуток, хоч і невеликий порівняно з попереднім роком, свідчить про здатність банку адаптуватися до змін.

2.2 Аналіз основних показників банківської системи в розрізі управління ризиком

Українська банківська система постійно стикається з великими ризиками, будь то банки різних організаційних форм чи вся банківська система України. Прояви таких ризиків надзвичайно негативно вплинули на економічне зростання нашої країни. Повномасштабне вторгнення росії в Україну в лютому цього року надовго паралізувало українську економіку. Але український банківський сектор зміг перепозиціонуватися і стабільно відновлюється: немає масових банкрутств банків, сплеск дефолтів (що досі попереду), і найбільші банки можуть змінити свої

бізнес-моделі, щоб адаптуватися до нових реалій. За рік кількість банків зменшилася на чотири невеликих установи, зокрема дві з них із державним російським капіталом були виведені з ринку в лютому 2022 року у відповідь на повномасштабний напад росії.

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України, що продовжується з лютого 2022 року, призвела до падіння ключових показників як української, так і світової економіки, примножуючи втрати від наслідків пандемії COVID-19. Суттєво прискорилися темпи інфляції, спостерігається зростання числа безробітних, уповільнення, а місцями і зупинка виробництва у певних галузях, банкрутство фінансових установ, послаблення стійкості державних фінансів, підвищення загрози валютній стабільності. Господарська діяльність провадиться відповідно до нових умов, змінюються ланцюги постачання, ринки збуту, відбувається перепрофілювання бізнесу. Відновленню української економіки суттєво перешкоджає окупація частини територій, руйнування підприємств та об'єктів енергосистеми, проблеми з логістикою, обмежене судноплавство, часткова міграція населення за межі країни, залучення для участі у воєнних діях та ліквідації їх наслідків сотень тисяч працездатних громадян.

Для економіки України ризики, пов'язані з затяжною війною, залишаються на високому рівні. За 2022 рік Україна втратила 29,1% ВВП.

Споживча інфляція за підсумками 2022 року прискорилося до 26,6%. Стабілізація інфляційного тиску, що спостерігалася в останні місяці року, викликана скороченням споживчого попиту в умовах енергетичного терору, розширенням пропозиції продуктів харчування, незмінністю тарифів на житлово-комунальні послуги та фіксованим курсом гривні. Деокупація частини територій та налагодження логістики сприяли розблокуванню постачання товарів з інших областей.

Починаючи з червня 2022 року рівень облікової ставки утримується на рівні 25%. Згідно оцінок НБУ, Банківська система України продовжує зберігати стійкість в умовах воєнного часу. Збережено роботу банківської мережі та неперервність проведення платежів. Всупереч значному підвищенню витрат на

резервування, банківський сектор за підсумками 2022 року отримав прибуток, що відбулося завдяки високому процентному доходу, відновленню комісійного доходу та переоцінці індексованих цінних паперів. Від початку війни НБУ було введено ряд послаблень щодо контролю за діяльністю банків, що враховували роботу у кризових умовах. Минулий 2022 рік характеризувався безпрецедентно високим рівнем ліквідності банківської системи. Значно зросли залишки коштів на рахунках до запитання фізичних та юридичних осіб, строкові депозити в цілому по системі скоротилися. З грудня 2022 року почалося поступове підвищення норм резервування, спрямоване на зв'язування надлишкової ліквідності. За підсумками 2022 року НБУ планує здійснити оцінку якості активів та потребу банків у капіталі.

Негативний вплив війни на діяльність клієнтів мав пропорційне відображення у якості кредитних портфелів банків та втратах від реалізації кредитного ризику. Через військові дії значно зросли та продовжують зростати втрати від операційного ризику. Ключовим рушієм гривневого кредитування корпоративних клієнтів протягом 2022 року залишається державна програма підтримки «Доступні кредити 5-7-9%», надані банками в межах програми кредити формують близько третини працюючого валового гривневого портфеля кредитів юридичних осіб.

З метою фінансування дефіциту державного бюджету Міністерство фінансів України, починаючи з березня 2022 року, регулярно проводить аукціони із продажу військових облігацій.

Завдяки валютним надходженням від міжнародних партнерів, що перевищили інтервенції НБУ з продажу валюти для підтримання фіксованого курсу та виплат за обслуговування та погашення державного боргу в іноземній валюті, міжнародні резерви НБУ станом на 1 січня 2023 року, згідно з повідомленням на сайті НБУ [26], становили 28,5 млрд доларів США. Підтримку міжнародних резервів забезпечили валютні надходження на рахунки Уряду України від США, Європейського Союзу, МВФ, Канади, Німеччини і інших країн-партнерів, а також виручка від продажу валютних облігацій внутрішніх державних позик (ОВДП).

Якщо розглядати вплив фінансових ризиків на фінансовий стан банківських

установ, то незаперечним фактом є те, що в наслідок реалізації фінансових ризиків відбувається зміна власного капіталу банків. Відповідно, наслідком реалізації фінансових ризиків є втрата власних ресурсів банків України та недоотримання доходу. Тому можна стверджувати, що фінансові ризики банківської діяльності впливають на чистий прибуток через зміну його складових та капітал банку.

Згідно даних, наведених у таблиці 2.2 за 2022 рік український банківський сектор відзначився значними змінами у фінансових показниках, вказуючи на виклики та динаміку розвитку в галузі.

Таблиця 2.2 – Аналіз фінансових результатів діяльності банків України протягом 2021-2022рр.

Показник	2021 рік	2022 рік	Відносне відхилення, %
активи, млн грн	2 053 232	2 351 678	1,14
кредити надані клієнтам, млн грн	1 065 347	1 036 213	-2,73
пасиви, млн грн	2 053 232	2 351 678	1,14
капітал, млн грн	255 514	215 840	-15,52
зобов'язання, млн грн	1 797 718	2 135 838	1,18
рентабельність активів, %	4,09	1,04	-74,57
рентабельність капіталу, %	35,08	9,68	-72,4

Зокрема, зростання активів сектору на 1,14% до 2 351 678 млн грн свідчить про загальний розвиток галузі. За цим показником банки продовжують демонструвати певну стабільність та збільшення своєї фінансової бази.

Протилежний тренд можна спостерігати в сфері кредитування, де кредити, надані клієнтам, скоротились на 2,73% до 1 036 213 млн грн. Це може бути пов'язано з різким зниженням попиту на кредитні ресурси або впливом змін в економічному середовищі.

Загальні пасиви сектору також зросли на 1,14%, досягнувши 2 351 678 млн грн, вказуючи на певний ріст фінансової активності. У той же час, капітал банків скоротився на 15,52%, з 255 514 млн грн до 215 840 млн грн, що може вказувати на несприятливі умови або потребу у додатковому капіталізації.

Зобов'язання сектору зросли на 1,18%, досягнувши 2 135 838 млн грн, що може відображати збільшення зобов'язань перед різними стейкхолдерами та контрагентами.

Рентабельність активів і капіталу суттєво знизилися у порівнянні з 2021 роком на 74,57% та 72,4% відповідно. Ці показники свідчать про виклики, які можуть бути пов'язані з економічним середовищем, зменшенням доходів або збільшенням витрат відомчих установ.

Діаграма (рисунок 2.4) відображає оцінку ризиків фінансового сектору України, проведену Національним банком України у грудні 2022 року [27].

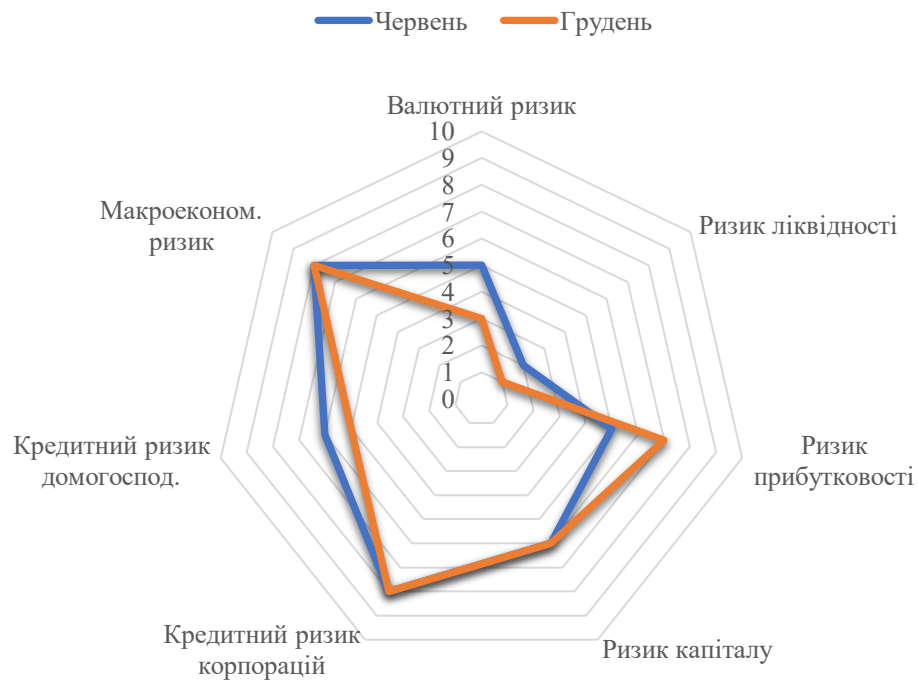


Рисунок 2.4 – Карта ризиків фінансового сектору

Макроекономічний ризик відображає загрози, які виникають в реальній економіці або фіскальній сфері. Рівень державного боргу та дефіциту бюджету залишається на високому рівні, а масштабні обстріли енергетичної інфраструктури негативно впливають на макроекономічні перспективи. Значні міжнародні фінансові допомоги сприяли поліпшенню платіжного балансу, але лише частково компенсували негативні зміни в інших аспектах.

Кредитний ризик для домогосподарств та корпоративного сектору відображає ймовірність зростання кількості непрацюючих кредитів у банківських портфелях та необхідність формування додаткових резервів для їх покриття. Незважаючи на деяке зниження, середній рівень кредитного ризику

домогосподарств залишається на певному рівні, а боргове навантаження домогосподарств залишається низьким. Зменшенню ризику сприяли сповільнення кредитування та зростання номінальних доходів, що не дозволило зростати кредитній закредитованості населення. Однак значні кредитні збитки є основною загрозою.

Рівень кредитного ризику корпоративних позичальників залишається високим, особливо у зв'язку із проблемами у електропостачанні та песимістичними очікуваннями підприємств. Частка дефолтів підприємств продовжує зростати, ускладнюючи ситуацію в бізнес-середовищі.

Оцінка ризику достатності капіталу визначає можливість банків забезпечувати адекватний рівень капіталу. Цей вид ризику залишається на середньому рівні, переважно завдяки значному резерву міцності, накопиченому перед початком конфлікту. Лише декілька фінансових установ вже використали цей резерв для поглиблення збитків, особливо внаслідок реалізації кредитного ризику. У той же час більшість банків поповнили свій капітал за рахунок зароблених прибутків у поточному році.

Ризик прибутковості відображає можливість банків генерувати чистий прибуток. Зменшення ризику прибутковості оцінюється як середнє. Банківський сектор знову демонструє прибутковість після збитків у першому півріччі, що є результатом зростання основних доходів та підвищення операційної ефективності. Проте витрати на резервування продовжать зростати.

Ризик ліквідності відображає здатність банків повністю та своєчасно виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами. Цей ризик є помірним, оскільки припливи вкладів населення та коштів корпорацій залишаються стабільними, а запас високоліквідних активів зростає. Однак деякі менші банки можуть стикатися з проблемами ліквідності.

Валютний ризик відображає можливий вплив тенденцій валютного ринку на стабільність банків. Рівень цього ризику впав до середнього рівня. Коригування обмінного курсу гривні до долара США у липні призвело до зменшення нестабільності готівкового курсу та зняття тиску на валютному ринку. Фінансова

допомога від країн-партнерів сприяла збільшенню обсягів міжнародних резервів. Однак очікування фінансових установ щодо динаміки валютного курсу залишаються стримано песимістичними.

2.3 Комплексна оцінка стану фінансових ризиків АТ «Ощадбанк»

Як і більшість банківських установ, АТ «Ощадбанк» здійснює управління такими банківськими ризиками, як фінансові, операційні та комплаєнс-ризик. Управління та оцінку банківських ризиків установа здійснює згідно із власною стратегією управління ризикам.

Основними принципами визначення прийняттого співвідношення доходності та ризиків в банку є:

- принцип доходності;
- принцип мінімізації ризику;
- принцип ліквідності;
- принцип диверсифікації.

Принцип доходності включає в себе утримання прибутковості за активними операціями на рівні сукупної доходності, розмір якої визначається з урахуванням наступних критеріїв:

- забезпечення рентабельності банку на рівні, визначеному стратегією розвитку та бізнес-планом;
- врахування загальної доходності банку за операціями з контрагентом чи економічною групою контрагентів (групою пов'язаних контрагентів чи групою під спільним контролем). Це охоплює вартість кредитного ризику, характерного для певного контрагента чи економічної групи контрагентів (групи пов'язаних контрагентів/групи під спільним контролем) та/або банківського продукту чи портфеля активних банківських операцій;
- відповідність регуляторним вимогам та комерційним/бізнес-очікуванням;

– покриття інших витрат банку, пов'язаних із проведенням операцій.

Принцип мінімізації ризику, необхідний для досягнення бажаного рівня доходності, передбачає встановлення ризикових правил, обмежень та лімітів для клієнта чи групи клієнтів банку. Це включає розробку моделей оцінки фінансового стану клієнтів залежно від різних параметрів, таких як цільове використання кредитних коштів, банківський продукт і інше, а також використання методів хеджування.

Принцип ліквідності передбачає створення достатнього розміру портфеля найбільш ліквідних активів в порівнянні з іншими активами банку, забезпечуючи готовність відповідати фінансовим зобов'язанням в будь-який час.

Принцип диверсифікації включає розподіл активів між різними об'єктами вкладень з метою зниження ризику можливих втрат капіталу чи доходу. Банк встановлює ліміти концентрації, які визначаються політиками з управління ризиками та кредитною політикою банку.

Розрахунок основних показників фінансового ризику буде проводитись за наступною схемою:

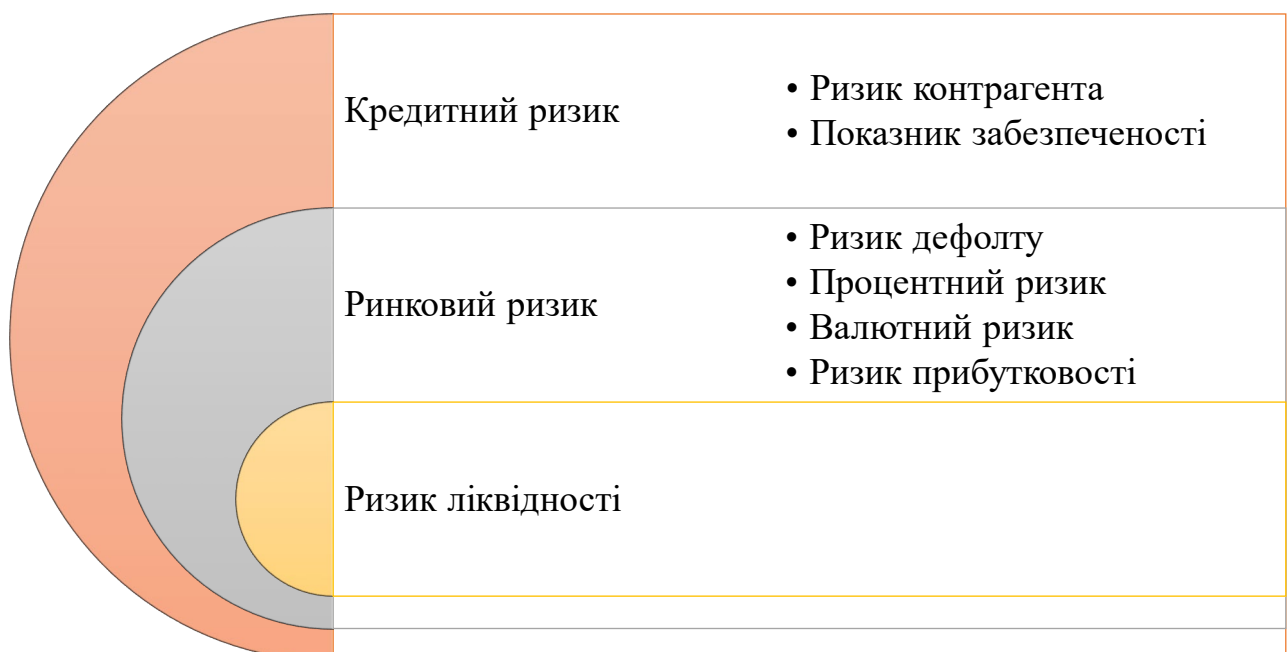


Рисунок 2.5 – Класифікація ризиків

Розрахунок кредитного ризику банку – це важливий аспект оцінки фінансових ризиків, які може зазнати банк при наданні кредитів.

Для розрахунку комплексного кредитного ризику Ощадбанку за 2022 рік будемо використовувати наступні показники:

1) Ризик контрагента

$$PK = \frac{|\text{Резерви під кредитні ризики}|}{\text{Розмір кредитного портфеля}} * 100\% \quad (2.1)$$

Підставимо дані:

$$KP = \frac{|-24\,903|}{83\,216} * 100\% \approx 29,92\%$$

Це високий показник, що може вказувати на значний ризик неповернення кредитів. Такий результат може сигналізувати про ускладнені умови щодо виконання кредитних зобов'язань з боку контрагентів. У зв'язку з вторгненням Росії в Україну, ситуація може бути особливо складною.

2) Показник забезпеченості (ПЗ) можна визначити як відношення власного капіталу до активів:

$$ПЗ = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Активи}} * 100\% \quad (2.2)$$

Підставимо дані:

$$ПЗ = \frac{22\,214}{272\,239} * 100\% \approx 8,15\%$$

Це свідчить про те, що приблизно 8,15% обсягу активів «Ощадбанку» може бути покритий його власним капіталом. Високе значення цього показника є позитивним сигналом і вказує на те, що банк має достатній рівень власного капіталу для покриття можливих збитків та ризиків. Це створює певний резерв для

оптимізації ситуації в разі несприятливих подій.

Ризик ліквідності виникає внаслідок невідповідності строків і сум надходження чи списання грошових коштів та полягає у загрозі виникнення втрат, недоотримання доходу або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок неспроможності банку вчасно, в повному обсязі та з мінімальними втратами покрити потреби у грошових коштах для виконання своїх грошових зобов'язань.

Ризик ліквідності може бути оцінений через різні аспекти, включаючи відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань та здатність банку забезпечити необхідні кошти в умовах невизначеності та геополітичних труднощів.

Розрахунок відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань може бути виконаний за допомогою наступної формули:

$$\text{Ліквідність} = \frac{\text{Ліквідні кошти}}{\text{Короткострокові зобов'язання}} * 100\% \quad (2.3)$$

Підставимо дані:

$$\text{Ліквідність} = \frac{16\,303}{250\,024} * 100\% \approx 6,52\%$$

Отриманий показник вказує на те, що банк може зіткнутися з викликами забезпечення необхідної ліквідності в умовах обмежених ліквідних коштів порівняно з короткостроковими зобов'язаннями. Враховуючи геополітичну ситуацію та активну війну, здатність банку забезпечити необхідні кошти може бути складною для прогнозування. Геополітичні та економічні труднощі можуть суттєво вплинути на ринкові умови та доступність фінансування.

Ринковий ризик включає в себе різноманітні аспекти, такі як ризик дефолту, процентний ризик, валютний ризик та ціновий ризик. Давайте розглянемо розрахунок кожного з цих компонентів для Ощадбанку за 2022 рік.

Процентний ризик виникає внаслідок можливості несприятливих змін процентних ставок на ринку, які створюють негативний вплив на процентний дохід

банку. Основною метою управління процентним ризиком є обмеження несприятливого впливу змін відсоткових ставок на фінансовий результат і капітал банку.

Процентний ризик розрахуємо за наступною формулою:

$$\text{Процентний ризик} = \frac{\text{Чистий процентний дохід}}{\text{Сума активів}} * 100\% \quad (2.4)$$

Підставимо дані:

$$\text{Процентний ризик} = \frac{14\,884}{272\,239} * 100\% \approx 5,46\%$$

Процентний ризик, який склав приблизно 5,46% у порівнянні з активами банку на суму 272 239 млн грн, є одним із показників, що вказують на важливість ефективного фінансового управління та розвиненої стратегії управління ризиками для забезпечення стійкості банку в умовах несприятливого геополітичного та економічного середовища.

Зазначений рівень процентного ризику вказує на високий рівень чутливості банку до змін в рівнях відсоткових ставок та інших процентних чинників. Отже, управління цим ризиком має велике значення для забезпечення стабільності та прибутковості банку в умовах високої нестабільності на ринку.

Ризик дефолту представляє собою небезпеку, яку кредитор або інвестор несе у випадку, якщо позичальник не може виконати свої зобов'язання щодо платежів за винятковою борговою відповідальністю. Кредитори та інвестори піддаються ризику дефолту у різних формах в усіх аспектах продовження кредиту. Збільшення рівня ризику дефолту призводить до вищого рівня необхідної доходності і, відповідно, до підвищення процентної ставки.

Ризик дефолту можна визначити за допомогою показника коефіцієнт дефолту (PD), який вказує ймовірність того, що позичальник зазнає дефолту (неплатоспроможності) протягом певного періоду. Формула PD виглядає

наступним чином:

$$PD = \frac{\text{Резерви під кредитні ризики}}{\text{Розмір кредитного портфеля}} * 100\% \quad (2.5)$$

Підставимо значення:

$$PD = \frac{|-24\,903|}{83\,216} * 100\% \approx 29,92\%$$

Коефіцієнт дефолту становить приблизно 29,92%. Це високий показник, що вказує на можливість неплатоспроможності боржника чи неповноцінне кредитування.

Валютний ризик визначається відмінністю валютних ставок та можливими змінами курсів валют. Одним з показників валютного ризику є експозиція в іноземній валюті, яку можна визначити як різницю між активами та пасивами в іноземній валюті:

$$\begin{aligned} \text{Експозиція в інозем. валюті} = \\ = \text{Активи, в інозем. валюті} - \text{Пасиви, в інозем. валюті} \end{aligned} \quad (2.6)$$

Підставимо дані:

$$\begin{aligned} \text{Експозиція в інозем. валюті} &= 52\,580\,365 - 62\,036\,803 = \\ &= (-9456\,438) \text{ тис грн} \end{aligned}$$

Отримане від'ємне значення свідчить про те, що більше зобов'язань, ніж активів, виражено в іноземній валюті. Це може створювати ризик в разі зміни валютних курсів.

Додатково можна розглянути чистий процентний дохід в іноземній валюті, оскільки зміни в процентних ставках також можуть впливати на валютний ризик.

Для розрахунку чистого процентного доходу в іноземній валюті, можна скористатися наступною формулою:

$$\text{ЧПДін.вал.} = (\text{ПД} - \text{ПВ}) - (\text{ПД} - \text{ПВ}) \times \text{ВАін.вал.} \quad (2.7)$$

де ЧПДін.вал – чистий процентний дохід в іноземній валюті,

ПД – процентні доходи,

ПВ – процентні витрати,

ВАін.вал. – відношення активів в іноземній валюті до всього загальної кількості активів.

$$\text{ВАін.вал.} = \frac{\text{Активи в іноземній валюті}}{\text{Активи}} \quad (2.8)$$

Підставимо дані:

$$\text{ВАін.вал.} = \frac{52\,580}{272\,239} \approx 0,193$$

Тепер розрахуємо чистий процентний дохід в іноземній валюті:

$$\text{ЧПДін.вал.} = (22\,442 - 7\,558) - (22\,442 - 7\,558) \times 0,193 \approx 6\,875 \text{ тис грн}$$

Загалом, від'ємна експозиція та розрахований чистий процентний дохід свідчать про наявність валютного ризику у портфелі «Ощадбанку». Ці аспекти свідчать про потенційні втрати, пов'язані з коливаннями валютних ринків, і вимагають від банку уважного управління цим ризиком для збереження фінансової стійкості.

Ризик прибутковості банку можна виміряти різними показниками, враховуючи витрати та доходи банку. Один з основних показників прибутковості – це чистий процентний дохід (ЧПД), який враховує різницю між процентними доходами та витратами. Давайте розрахуємо цей показник та його відношення до активів для вимірювання ризику прибутковості:

$$\text{ЧПД} = \text{Процентні доходи} - \text{Процентні витрати} \quad (2.9)$$

Підставимо значення:

$$\text{ЧПД} = 22442299 - 7557921 = 14884378 \text{ грн}$$

На основі отриманих даних можемо розрахувати ризик прибутковості:

$$\text{Ризик прибутковості} = \frac{\text{ЧПД}}{\text{Активи}} \quad (2.10)$$

Підставимо дані:

$$\text{Ризик прибутковості} = \frac{14\,884\,378}{272\,238\,794} * 100\% \approx 5,47\%$$

Отримані дані дозволяють визначити, що банк в зазначений період має певний ступінь стабільності у генерації прибутковості від використання своїх активів.

«Ощадбанк», у зв'язку з геополітичними та економічними труднощами, стикається із значними викликами, особливо у сфері кредитного ризику та забезпеченості ліквідністю. Стратегічне та ефективне управління ризиками та резерви власного капіталу стають ключовими факторами для збереження стійкості та надійності фінансової діяльності банку в умовах невизначеності.

Управління ризиками АТ «Ощадбанк» здійснюється за допомогою комплексної та ефективної системи управління ризиками з урахуванням стратегії розвитку банку, декларації схильності до ризиків банку та інших внутрішніх нормативних документів банку, якими визначено характер та обсяг операцій банку, профіль ризику та системність важливості банку.

Згідно вимог НБУ управління ризиками налагодження бізнес-процесів та

чіткого розподілу обов'язків між підрозділами банку здійснюється з використанням принципу трьох ліній захисту (рисунок 2.6) .



Рисунок 2.6 – Принцип трьох ліній захисту

Перша лінія відповідає за управління ризиками на рівні бізнес-підрозділів та підрозділів, що підтримують діяльність банку. Ці підрозділи самостійно приймають ризики, несуть за них відповідальність та звітують про поточне управління ризиками відповідно до своїх функцій, визначених положенням про підрозділ.

Друга лінія представлена підрозділом з управління ризиками та підрозділом комплаєнс. Її завдання – контролювати та наглядати за управлінням ризиками в першій лінії.

Третя лінія представлена підрозділом внутрішнього аудиту. Її завдання – перевіряти та оцінювати ефективність функціонування всієї системи управління ризиками в банку.

Переваги такої системи:

- чіткий розподіл відповідальності за ризики;
- ефективний контроль та нагляд за управлінням ризиками;
- незалежна оцінка ефективності всієї системи;

- зниження ймовірності виникнення значних ризиків.

Приклад роботи такої системи:

- перша лінія: кредитний відділ приймає рішення про надання кредиту, оцінюючи ризики неплатежу;
- друга лінія: підрозділ з управління ризиками перевіряє, чи дотримується кредитний відділ політики банку щодо кредитування;
- третя лінія: підрозділ внутрішнього аудиту оцінює, чи ефективно кредитний відділ управляє ризиками неплатежу.

Управління ризиками в банку здійснюють:

- Наглядова рада банку;
- комітет Наглядової ради з питань ризиків;
- Правління банку;
- комітети, створені Правлінням банку: підрозділ з управління ризиками; підрозділ комплаєнс; підрозділ внутрішнього аудиту Банку; бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки, уключаючи підрозділи роботи з непрацюючими активами.

Наглядова рада Банку здійснює діяльність відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 643 [28].

Діяльність вказаних підрозділів спрямована на виявлення, аналіз, оцінку, моніторинг та контроль ризиків в банку, а також на допомогу комітетам з управління ризиками приймати обґрунтовані рішення.

Підрозділ комплаєнс контролює дотримання законодавства, внутрішніх нормативних документів та стандартів, що допомагає банку уникнути штрафів та санкцій, а також зберегти свою репутацію.

Підрозділ внутрішнього аудиту регулярно перевіряє та оцінює систему управління ризиками банку – це допомагає вдосконалити систему управління ризиками та зробити її більш ефективною.

Бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки, включаючи ті, які відповідають за роботу з нормативно-правовими актами, беруть на себе ризики та несуть відповідальність за управління цими ризиками, звітують про поточне управління ризиками перед підрозділом з управління ризиками.

Класифікація суттєвих ризиків банку визначається декларацією та має такий вигляд:

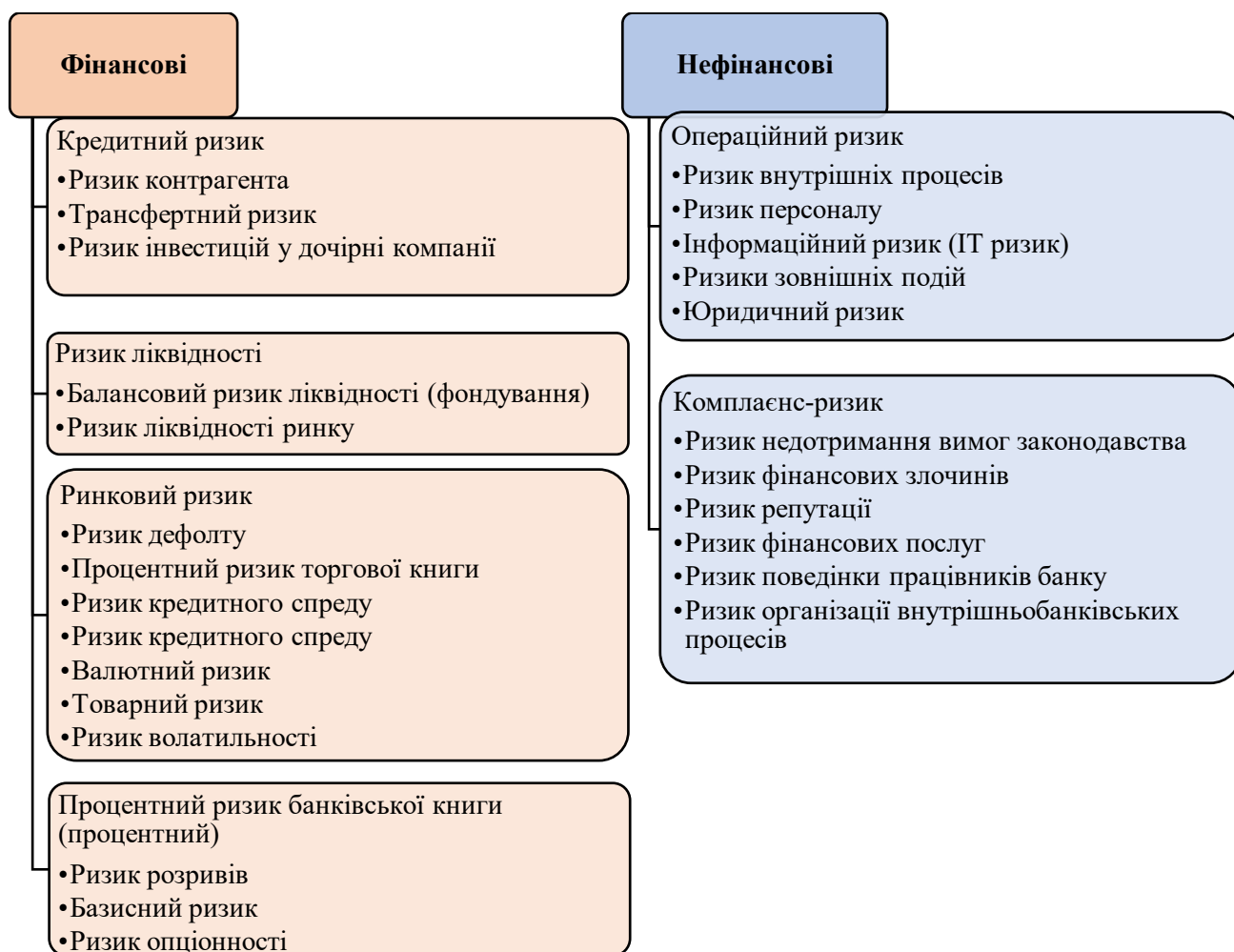


Рисунок 2.7 – Структура ризиків АТ «Ощадбанку»

Банк використовує декілька підходів для визначення прийнятного співвідношення дохідності та ризиків:

– стратегія розвитку та бізнес-план: рівень дохідності, який очікують акціонери, визначає стратегію розвитку та бізнес-план банку – це гарантує, що банк прагне до досягнення цілей, які відповідають очікуванням акціонерів, з урахуванням прийнятного рівня ризику;

– двосторонні ліміти ризик-апетиту: декларація банку містить «двосторонні» ліміти за показниками ризик-апетиту, ці ліміти визначають як максимальний, так і мінімальний ризик, який може бути прийнятий, що допомагає

банку балансувати прагнення до дохідності з необхідністю контролювати ризики;

- ризик-правила, ліміти та обмеження: банк встановлює ризик-правила, ліміти та обмеження щодо концентрації (диверсифікації) активів – це допомагає банку забезпечити виконання стратегії розвитку та бізнес-плану, а також мінімізувати ризики;

- внутрішній кредитний рейтинг: банк використовує власну систему визначення внутрішнього кредитного рейтингу боржника; ця система може використовувати математичні, статистичні, економетричні або експертні методи моделювання, вона допомагає банку оцінювати ризики, пов'язані з кредитуванням різних клієнтів;

- аналіз впливу операцій: банк аналізує вплив запланованих операцій на значення тригерів, визначених нормативними документами; ці тригери стосуються рівня дохідності, ліквідності, диверсифікації та ризикованості.

Отримані значення порівнюються з нормативними значеннями, встановленими наглядовою радою та правлінням банку.

Банк використовує трирівневу систему показників ризик-апетиту, зображену на рисунку 2.8.

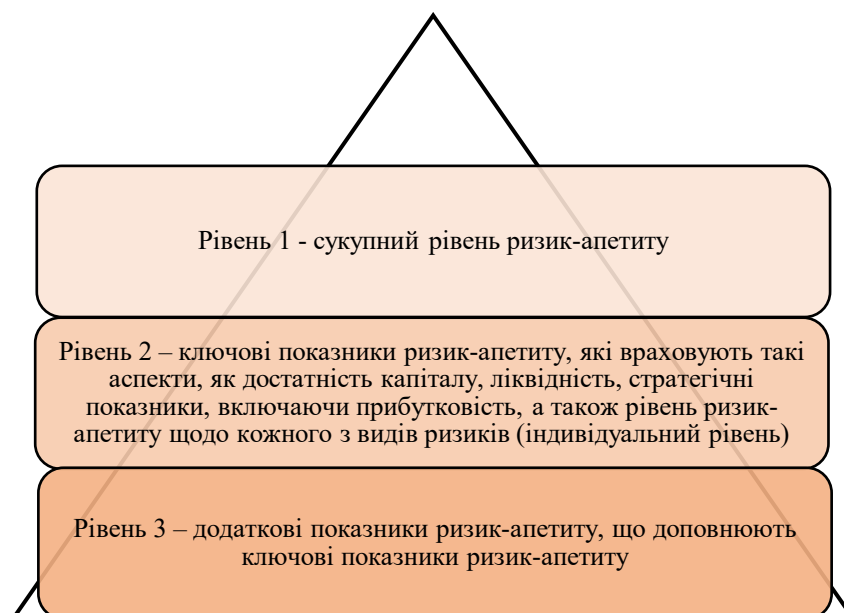


Рисунок 2.8 – Система показників ризик-апетиту

Окрім основних показників ризик-апетиту, банк може використовувати

допоміжні ліміти та обмеження. Ці ліміти можуть встановлюватися Правлінням банку, комітетами банку та Національним банком України.

Мета таких лімітів полягає у забезпеченні дотримання показників ризик-апетиту, визначених у Декларації банку та виконанні регуляторних вимог.

Для швидкого реагування на порушення лімітів встановлюються чіткі правила ескалації, а також визначаються необхідні подальші дії ключових учасників процесу управління ризиками (рисунк 2.9).

Порушено ліміт	Сповіщення	Негайно (не пізніше наступного робочого дня)	Не пізніше другого робочого дня	Не пізніше, ніж за 10 робочих днів	Наступного засідання
		Дії	Дії	Дії	
Допустиме відхилення	Правління та комітети	- Інформування про порушення - Перевірка достовірності лімітів (допустимих/граничних)		- Ідентифікація ключових причин та аналіз суттєвості порушення - Розгляд необхідності коригування лімітів - Розробка, перевірка та запуск плану заходів	Обговорення порушення ліміту, а також розгляд та затвердження плану заходів щодо виправлення ситуації (якщо необхідно)
Граничне відхилення	Правління та комітети Наглядова рада та Комітет з питань ризиків	- Інформування про порушення - Завдання на розробку плану заходів щодо виправлення ситуації - Створення робочої групи для вжиття заходів			
Тригер плану відновлення	Правління та комітети Наглядова рада та Комітет з питань ризиків	- Інформування про порушення - Ідентифікація ключових причин та аналіз суттєвості порушення - Аналіз необхідності активації Плану відновлення діяльності	- Визначення варіанту відновлення (якщо необхідно) - Активація Плану відновлення діяльності (якщо необхідно) - Інформування НБУ		

Рисунок 2.9 – Правила ескалації у разі порушення лімітів (обмежень)

Контроль за дотриманням лімітів здійснюється підрозділом з управління ризиками або підрозділом комплаєнс, які діють в межах своїх повноважень. Важливо, щоб система лімітів та обмежень була гнучкою та адаптувалася до

мінливих умов ринку. Це допоможе банку ефективно управляти ризиками та забезпечувати стабільне зростання.

Для розвитку та удосконалення системи управління ризиками в банку на довгострокову перспективу визначено наступні орієнтири:

- андерайтинг і моніторинг: удосконалення кредитної політики банку; розробка та впровадження моделей оцінки кредитних рішень; автоматизація процесів кредитування; розробка та впровадження моделі раннього попередження проблемних кредитів; впровадження ціноутворення з урахуванням факторів ризику;

- управління капіталом і ліквідністю: впровадження процедур оцінки загальної достатності капіталу та ліквідності; підвищення точності оцінки зважених за ризик активів; організація та вміння: удосконалення організаційної структури функції ризик-менеджменту; удосконалення структури роботи з проблемними та непрацюючими кредитами; розвиток можливостей банку в сфері моделювання та аналізу даних; підвищення кваліфікації працівників банку в сфері розширеної аналітики та машинного навчання;

- інші теми: управління ризиками, пов'язаними з впровадженням нових технологій; робота з комплаєнс в регулятивній сфері.

Висновки до другого розділу

Другий розділ, присвячений історії, діяльності та фінансово-економічній характеристиці АТ «Ощадбанк», відображає стабільність цієї фінансової установи. Банк, який є одним із найбільших в Україні, продемонстрував вражаючі фінансові результати в 2022 році, підтверджуючи його високу стійкість та адаптивність до складних економічних умов, зокрема у контексті геополітичних труднощів.

Аналіз фінансових показників АТ «Ощадбанк» за 2022 рік вказує на позитивні тенденції у розвитку та зміцненні його фінансової позиції. Збільшення

активів та кредитного портфеля при стабільних рівнях власного та статутного капіталу свідчать про успішність стратегії банку в умовах фінансових викликів. Навіть при невеликому зменшенні чистого прибутку порівняно з попереднім роком, це свідчить про здатність банку адаптуватися до змін.

Ощадбанк зберігає консервативний підхід до оцінки ризиків, що, разом із систематичним управлінням фінансовими, операційними та комплаєнс-ризиками, забезпечує йому надійність та стабільність в умовах неспокою та невизначеності.

Українська банківська система відчуває великі виклики, зокрема внаслідок вторгнення російських військ, проте «Ощадбанк» продовжує зміцнювати свою позицію, демонструючи здатність адаптуватися та забезпечувати стабільність у складних умовах. Отримані дані дозволяють визначити, що банк в зазначений період має певний ступінь стабільності у генерації прибутковості від використання своїх активів.

Вплив війни на діяльність клієнтів відображається у кредитних портфелях банків та втратах від реалізації кредитного ризику. Кредитний ризик для домогосподарств та корпоративного сектору відображає ймовірність збільшення кількості непрацюючих кредитів у банківських портфелях та потребу у формуванні додаткових резервів для їх покриття. Середній рівень кредитного ризику домогосподарств залишається стабільним, а боргове навантаження залишається низьким через сповільнення кредитування та зростання доходів. Однак значні кредитні збитки залишаються основною загрозою.

Кредитний ризик корпоративних позичальників залишається високим, особливо через проблеми у електропостачанні та песимістичні очікування підприємств. Частка дефолтів підприємств продовжує зростати, ускладнюючи бізнес-середовище. Оцінка ризику достатності капіталу показує можливість банків забезпечувати адекватний рівень капіталу, що залишається середнім завдяки резерву міцності, накопиченому перед початком конфлікту. Деякі фінансові установи вже використали цей резерв для поглиблення збитків, але більшість банків поповнили свій капітал за рахунок зароблених прибутків.

Ризик прибутковості відображає можливість банків генерувати чистий

прибуток, а зменшення цього ризику оцінюється як середнє. Банківський сектор відновлює прибутковість після збитків у першому півріччі завдяки зростанню основних доходів та підвищенню операційної ефективності, але витрати на резервування продовжують зростати.

Ризик ліквідності відображає здатність банків виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами. Цей ризик є помірним, оскільки припливи вкладів та коштів корпорацій залишаються стабільними, а високоліквідні активи зростають. Проте менші банки можуть стикатися з проблемами ліквідності. Рівень валютного ризику зменшився до середнього рівня через коригування обмінного курсу гривні до долара США та збільшення міжнародних резервів, але очікування фінансових установ щодо валютного курсу залишаються стримано песимістичними.

3 Напрями покращення управління фінансовими ризиками АТ «Ощадбанк»

3.1 Оптимізація портфелю активів та ліквідності банку

Активи комерційного банку представляють собою напрямки розміщення та ефективного використання його ресурсів (рисунок 3.1). Формування банківських активів відбувається в процесі активних операцій, що включають розміщення як власних, так і приваблених коштів з метою отримання прибутку, підтримки ліквідності та забезпечення ефективної діяльності банку.

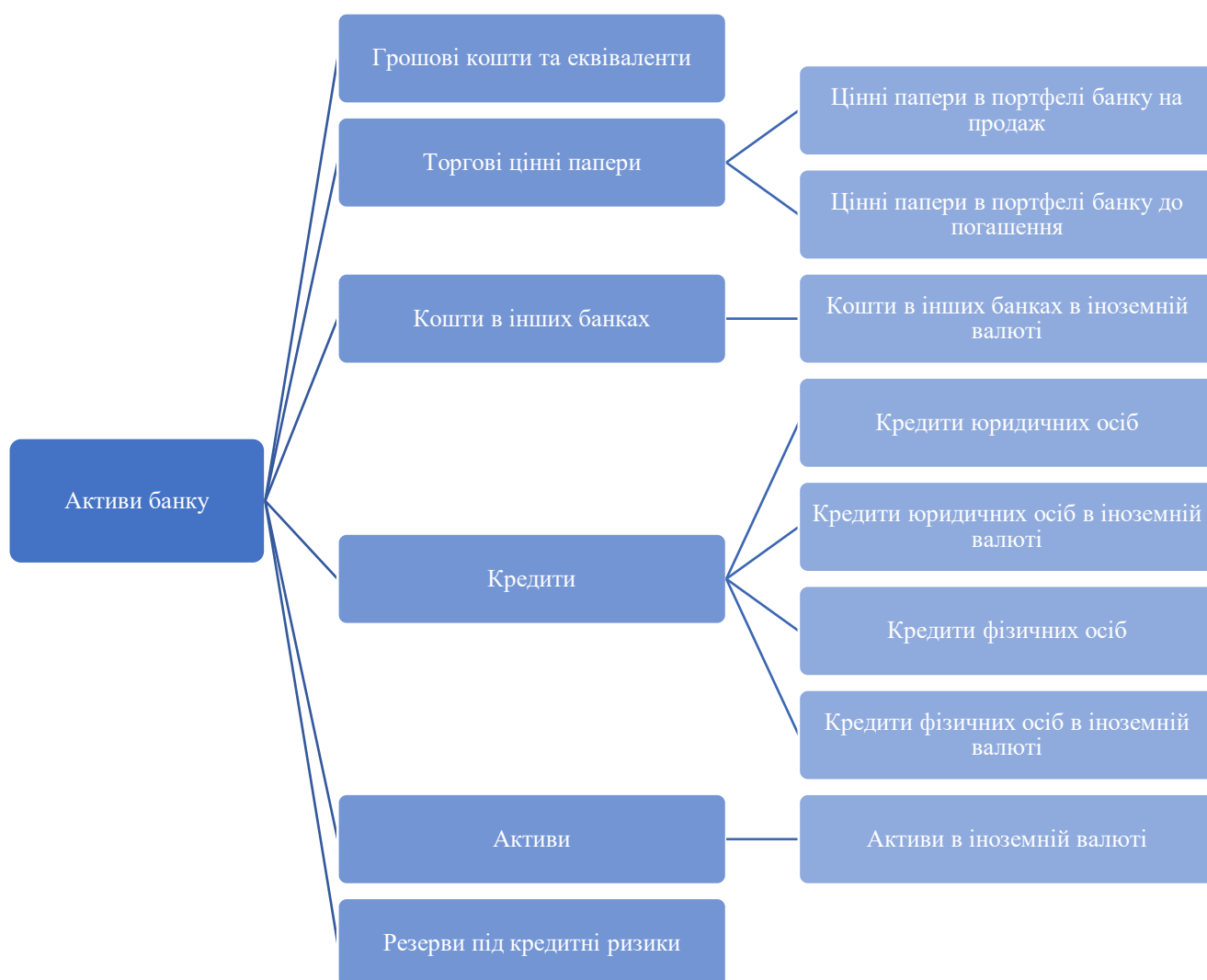


Рисунок 3.1 – Структура активів банку

В сучасних умовах банківської діяльності оптимізація портфелю активів стає стратегічним напрямком, спрямованим на підвищення ефективності фінансового управління та забезпечення стійкості банку в умовах фінансового ринку. Тож, слід приділити увагу аналізу та визначення основних тенденцій управління активами банку.

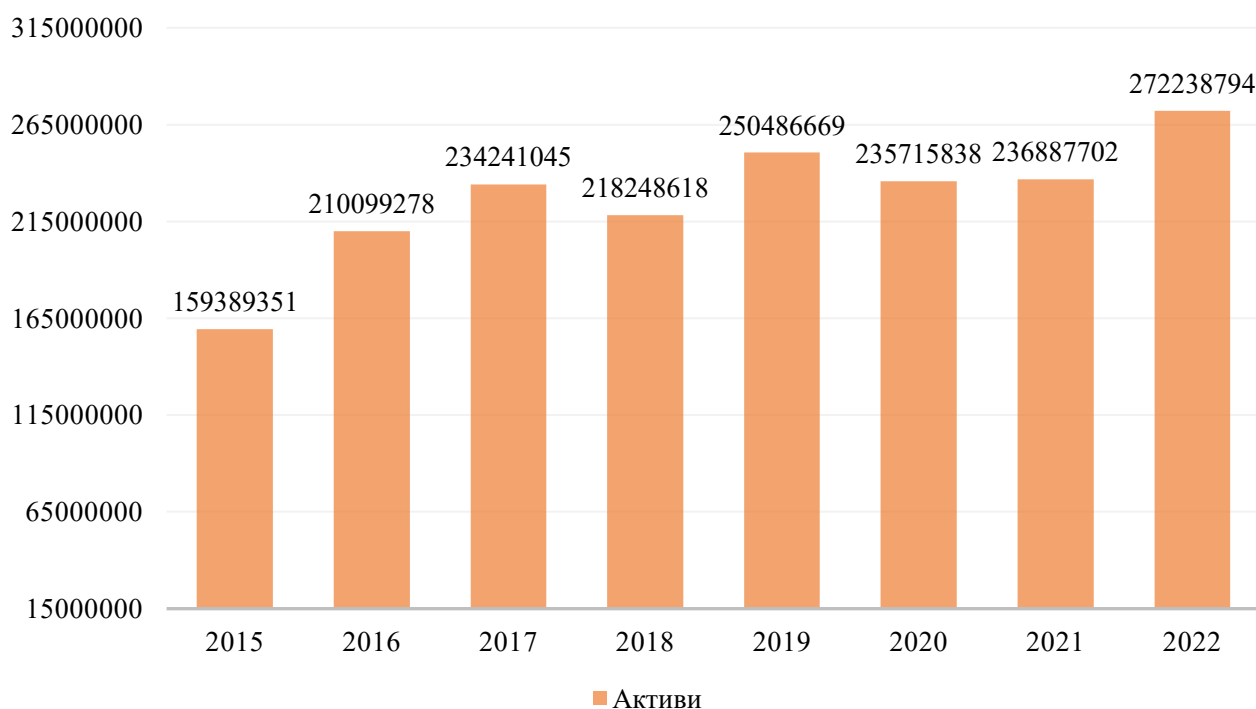


Рисунок 3.2 – Показники активів АТ «Ощадбанк» за період 2015-2022 рр, грн

Зміна рівня активів АТ «Ощадбанк» за період з 2015 по 2022 роки свідчить про динаміку фінансового стану банку. З 2015 по 2017 рік відбулася значне зростання активів, що може свідчити про успішну стратегію розвитку та ефективне управління портфелем активів. У 2018 та 2019 роках відзначається тимчасове зниження рівня активів, що може бути пов'язано з економічними чинниками або стратегічними корекціями. На фоні глобальних економічних труднощів у 2020 році, активи залишилися на стабільному рівні. З 2021 по 2022 рік відбулася помітна зростання, що може свідчити про ефективні заходи з оптимізації портфеля активів та адаптацію до ринкових умов.

Стан портфеля активів АТ «Ощадбанк» на 2022 рік (рисунок 3.3) відображає його високий рівень ліквідності та різноманітність. Значні грошові кошти та

еквіваленти, разом із розширеним портфелем торгових цінних паперів, свідчать про ефективне управління ресурсами та можливість генерації доходу від операцій на фінансових ринках. Враховуючи виклики, пов'язані із геополітичними подіями, значний обсяг кредитів, особливо в іноземній валюті, та великі резерви під кредитні ризики свідчать про усвідомлене управління ризиками. Збалансований підхід до управління активами, враховуючи валютні та кредитні ризики, є важливою стратегією для подальшого зміцнення стабільності та забезпечення успішного фінансового функціонування у складних умовах ринку, особливо у зв'язку із геополітичним конфліктом.

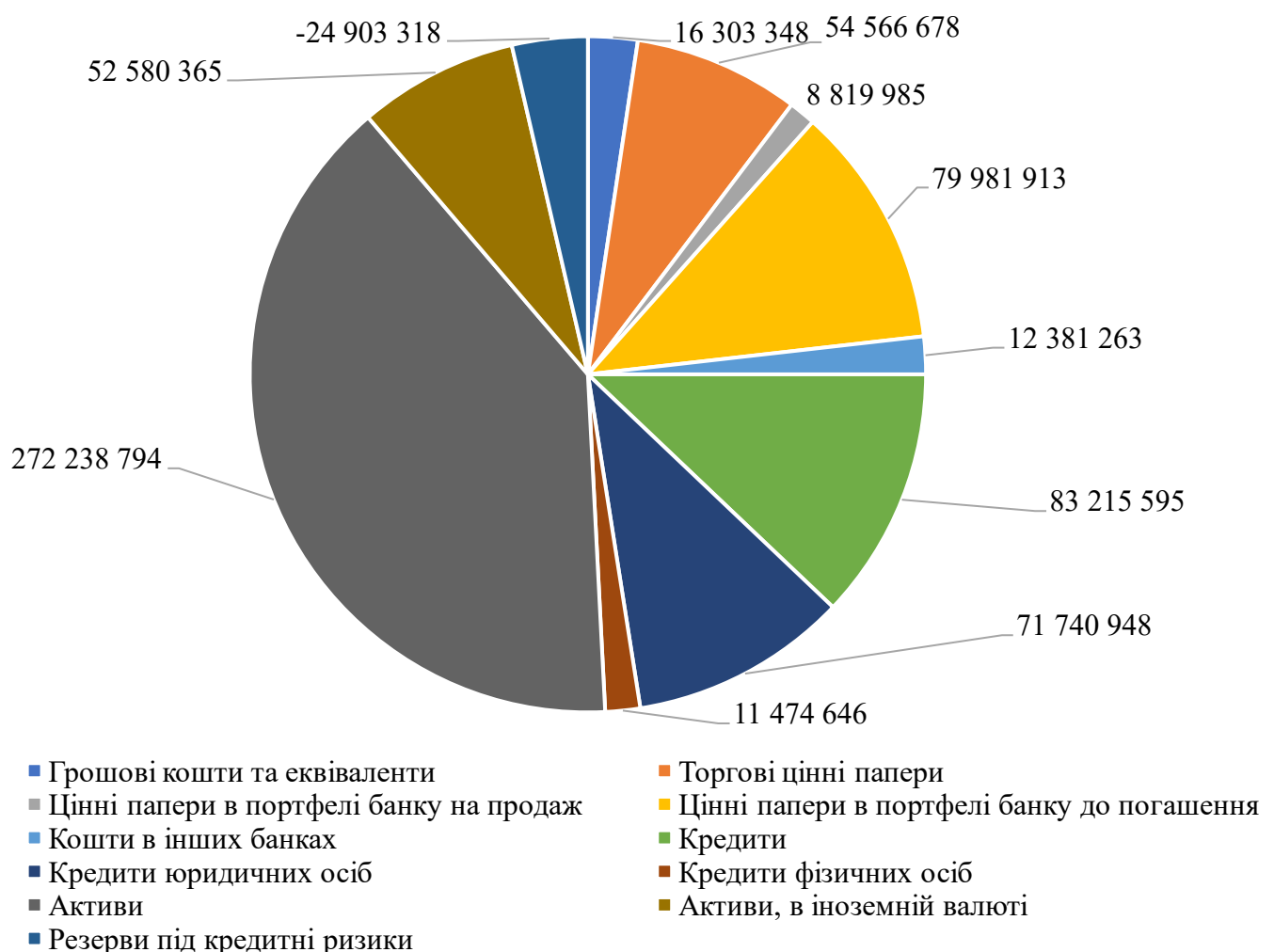


Рисунок 3.3 – Структура активів «Ощадбанку» у 2022 році, грн

Можливі шляхи оптимізації портфеля активів банку враховують несприятливі геополітичні умови. Перш за все, важливо акцентувати увагу на диверсифікації портфеля і зменшенні концентрації ризикованих активів, таких як

кредити в іноземній валюті. Для цього можна розглянути стратегії зменшення обсягу цих кредитів або збільшення резервів під кредитні ризики. Також важливо оптимізувати управління ліквідністю та грошовим потоком, зокрема, шляхом більш ефективного використання грошових коштів та еквівалентів, а також оптимізації структури цінних паперів у портфелі. Розгляд можливостей для залучення нових джерел фінансування та розширення депозитної бази також може допомогти у забезпеченні фінансової стабільності. У світлі викликів останніх подій, важливо активно працювати над стратегіями зниження ризиків і збільшення резервів для подальшого управління кредитним портфелем. При цьому, посилення фінансової прозорості та внутрішнього контролю є ключовим елементом успішної оптимізації портфеля активів в умовах фінансової нестабільності.

Принцип резервування задля зменшення кредитних ризиків базується на створенні фінансових резервів або коштів, які банк відводить для покриття можливих втрат від неплатоспроможності позичальників чи знецінення активів. Для цілей розрахунку резервів на покриття можливих втрат за кредитними операціями визначається чистий кредитний ризик (в абсолютних показниках) шляхом зменшення валового кредитного ризику, класифікованого за ступенями ризику, на вартість прийнятного забезпечення).

Таблиця 3.1 – Показники кредитної діяльності банку у 2022 році

Показник	Сума, тис грн
кредити	83 215 595
кредити юридичних осіб	71 740 948
кредити фізичних осіб	11 474 646
резерви під кредитні ризики	(-24 903 318)

Для розрахунку чистого кредитного ризику (у грн) банку, спочатку визначимо валовий кредитний ризик, який складається з суми кредитів юридичних та фізичних осіб:

$$ВКР = КЮ + КФ, \quad (3.1)$$

де ВКР – валовий кредитний ризик,

КЮ – кредити юридичних осіб,

КФ – кредити фізичних осіб.

Підставимо дані (таблиця 3.1):

$$ВКР = 71740948 + 11474646 = 83215594 \text{ тис грн}$$

Чистий кредитний ризик (у грн) розраховуємо, віднімаючи вартість реального резерву від валового кредитного ризику:

$$ЧКР = ВКР - РК, \quad (3.2)$$

де ЧКР – чистий кредитний ризик,

ВКР – валовий кредитний ризик,

РК – резерви під кредитні ризики.

Підставимо дані (таблиця 3.1):

$$ЧКР = 83215594 - (-24903318) = 108118912 \text{ тис грн}$$

Як видно з розрахунків, у 2022 році чистий кредитний ризик «Ощадбанку» становив 108 118 912 грн, тоді як реальні резерви під кредитні ризики склали (-24 903 318) грн. Позитивне значення чистого кредитного ризику вказує на те, що попри наявність резервів, банк може стикатися з потенційними втратами від кредитних операцій.

Портфель цінних активів є не менш важливим для оцінки стану портфелю активів та його оптимізації. У 2022 році значний обсяг торгових цінних паперів (54 566 678 тис грн) підкреслює активність банку на ринку капіталу. Додатково, банк утримує цінні папери на продаж (8 819 985 тис грн) та до погашення (79 981 913 тис грн), що може вплинути на його прибутковість (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 – Показники портфелю цінних паперів «Ощадбанку» у 2022 році

Показник	Сума, тис грн
торгові цінні папери	54 566 678
цінні папери в портфелі банку на продаж	8 819 985
цінні папери в портфелі банку до погашення	79 981 913

Оптимізація портфеля цінних паперів є важливим завданням для максимізації доходів та зменшення ризиків. У таблиці 3.3 наведено декілька можливих шляхів оптимізації портфеля цінних паперів АТ «Ощадбанк».

Таблиця 3.3 – Шляхи оптимізації портфеля цінних паперів АТ «Ощадбанк»:

Варіант оптимізації	Опис
диверсифікація портфеля	з урахуванням значного обсягу торгових цінних паперів, банк може розглядати можливості диверсифікації портфеля. Включення різних видів цінних паперів, таких як акції, облігації, та інші фінансові інструменти, дозволить зменшити ризик та сприятиме більш стійкому фінансовому становищу
оптимізація обсягів утримуваних цінних паперів	банк може аналізувати рівень довгострокового утримання цінних паперів на продаж та до погашення. Оптимізація обсягів цих цінних паперів допоможе забезпечити оптимальну балансування між прибутковістю та ліквідністю.
оцінка прибутковості та ризиків	проведення детального аналізу ризиків та прибутковості кожного типу цінних паперів дозволить визначити ті, які можуть бути оптимізовані чи замінені більш вигідними альтернативами.
активна участь на ринку	з урахуванням активності банку на ринку капіталу, можливо, варто розглядати активну участь у торгах цінними паперами, таким чином максимізуючи можливості отримання доходів.

Оптимізація ліквідності для банку, особливо в умовах геополітичних нестабільностей, має величезне значення для забезпечення стійкості та здатності виконувати свої фінансові зобов'язання. Важливість оптимізації ліквідності для АТ «Ощадбанк» можна визначити наступним чином:

- забезпечення фінансової стабільності – оптимізація ліквідності допомагає забезпечити, що банк завжди готовий виконати свої фінансові зобов'язання та має необхідні ресурси для погашення короткострокових зобов'язань;
- мінімізація ризику ліквідності – розрахунок відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань вказує на рівень готовності банку в обличчі викликів забезпечення необхідної ліквідності. Низький показник може свідчити про ризик недостатньої ліквідності, що важливо уникати;
- адаптація до невизначеності – умови невизначеності та геополітичні труднощі можуть породжувати несподівані фінансові виклики. Забезпечення достатньої ліквідності дозволяє банку бути більш гнучким та адаптивним до змін у ринкових умовах;
- захист від потенційних стрес-ситуацій – враховуючи геополітичні та

економічні труднощі, оптимізація ліквідності допомагає зменшити ризик у випадку стрес-ситуацій, коли доступність фінансування може бути обмеженою.

З урахуванням зазначених факторів, важливість оптимізації ліквідності для «Ощадбанку» стає критичною для забезпечення стійкості та успішної фінансової діяльності в умовах непередбачуваності та глобальних труднощів.

Аналізуючи стан ліквідності банку у 2 розділі, можна визначити декілька шляхів оптимізації ліквідності для забезпечення стійкості та гнучкості фінансового стану банку – таблиця 3.4.

Таблиця 3.4 – Шляхи оптимізації ліквідності банку

Варіант оптимізації	Опис
ефективне управління портфелем цінних паперів	– рекомендується ретельно аналізувати портфель цінних паперів, зокрема цінних паперів до погашення, і розглядати можливість їх реструктуризації або обміну на менш ліквідні активи для покращення доступності готівки; – потрібно уважно оцінити торгові цінні папери та їх прибутковість, можливо, змінивши стратегію інвестування для максимізації ліквідності.
оптимізація кредитного портфеля	– розглянути можливість реструктуризації кредитів або використання інноваційних підходів до управління кредитним портфелем для зменшення ризиків та вдосконалення ліквідності; – реалізація стратегій по вдосконаленню кредитного процесу може зменшити ризик невиклат і поліпшити рівень ліквідності.
управління валютним ризиком	– оцінити структуру активів та зобов'язань в іноземній валюті і вживайте заходів для зменшення валютного ризику, наприклад, використання фінансових інструментів для захисту від змін курсів валют.
диверсифікація джерел фінансування	– розглянути можливість розширення джерел фінансування та розвитку нових інструментів для залучення коштів, що сприятиме різноманіттю та сталості фінансового портфеля.
посилення резервів та управління ризиками	1) збільшення резервів на випадок кредитних ризиків та інших невизначеностей може забезпечити додатковий захист у важких умовах; 2) ефективне управління ризиками, зокрема геополітичними та економічними, допоможе прогнозувати можливі труднощі та приймати вчасні рішення.

Таким чином, використання цих стратегій, у поєднанні з систематичним моніторингом та адаптацією до змін на ринку, дозволить «Ощадбанку» підтримувати оптимальний рівень ліквідності та стійкість фінансового стану в невизначених умовах.

3.2 Застосування стрес-тестування в управлінні ризиками банку

Концепція сучасного банківського нагляду ґрунтується на розумінні того, що банки в будь-який момент повинні бути готові до настання економічної кризи. В цьому контексті актуальним інструментом оцінки фінансової стійкості та управління ризиками банківських установ є стрес-тестування.

Стрес-тестування виникло у відповідь на кризові явища. З 2010 року увійшло у регуляторну практику багатьох країн світу.

Стрес-тестування визначається Міжнародним валютним фондом як «методи оцінки чутливості портфеля до суттєвих змін макроекономічних показників або до виключних, але можливих подій». Банк міжнародних розрахунків визначає стрес-тестування як «термін, що описує різноманітні методи, що використовуються фінансовими інститутами для оцінки своєї вразливості відносно виключних, але можливих подій» [29].

Мета стрес-тестування (СТ) – оцінити, наскільки конкретний банк або банківська система в цілому є стійкими до виняткових, але ймовірних шоків.

Стрес-тестування передбачає:

- оцінку показників діяльності банків або банківської системи;
- тестування впливу несприятливих подій на ці показники;
- визначення необхідних заходів для підвищення стійкості банків або банківської системи до подібних несприятливих подій.

З появою міжнародних і національних мандатів тиск на регулятори щодо проведення регулярних стрес-тестів банків значно посилився. Сьогодні третина з 1000 найбільших банків зобов'язані проводити стрес-тести тричі на рік, як того вимагають національні регулятори або міжнародні агентства, зокрема МВФ, згідно з рекомендаціями Базеля [30].

Основними компонентами методології стрес-тестування є макроекономічні показники, використання статистичних методів, у тому числі економетричні моделі різних рівнів складності. Ефективна система стрес-тестування використовує

декілька концептуально прийнятих на практиці підходів. (Додаток Г).

Стрес-тести включають в себе активацію декількох сценаріїв з урахуванням вищезазначених та інших факторів. Нижче представлені приклади типових сценаріїв, які використовують під час проведення стрес-тесту:

- девальвація гривні до долара США – X % протягом трирічного прогнозного періоду, найбільше у перший рік – на Y%;
- зниження на одне стандартне відхилення реального ВВП в X році порівняно з базовим сценарієм; отже ВВП знижується на Y% у перший рік, на Z% у другий рік, а потім поступово відновлюється;
- банкрутство банку, заборгованість якого за міжбанківськими кредитами є найбільшою;
- банкрутство другого за розміром заборгованості банку;
- банкрутство десятого за розміром заборгованості банку;
- банкрутство двох банків із найбільшим розміром заборгованості за міжбанківськими кредитами.

Приклад сценарію, використовуваного НБУ у 2021 році:

Показник	2020	Базовий сценарій			Несприятливий сценарій		
		2021	2022	2023	2021	2022	2023
		За оцінками НБУ					
реальний ВВП, % (р/р)	-4,0	3,8	4,0	4,0	-2,2	-1,7	0,1
номінальний ВВП, % (р/р)	5,5	18,1	10,1	9,4	10,6	7,2	7,4
індекс споживчих цін, % на к.п.	5,0	8,0	5,0	5,0	8,6	7,5	7,3
		За оцінками «Focus Economics»			За оцінками НБУ		
зміна курсу гривні до долара США (сер. за період), % (р/р)	-4,2	-3,6	-2,8	-1,0	-16,4	-7,7	-4,9
* Фактичні значення та оцінки НБУ.							

Рисунок 3.4 – Сценарій НБУ для стрес-тестування

Важливим завданням залишається розробка єдиної нормативно-методичної бази, яка б стандартизувала процедури проведення стрес-тестування в банках України. Навіть при великій цінності отриманих ученими та практиками результатів, наявні методики залишаються недостатньо деталізованими.

Основна ідея запропонованого методичного підходу до визначення стійкості банку полягає в створенні моделі стрес-тестування банківської установи за допомогою двох різних стрес-сценаріїв. Цей підхід дозволяє провести аналіз різноманітних сценаріїв розвитку діяльності банку і визначити, чи буде банк ліквідним та стійким у стресових періодах.

При здійсненні вибору показників, що підлягають стрес-тестуванню, важливо описати значимі для українських банків фактори ризику та параметри їх зміни, а також пов'язані з ними показники. Варіант систематизації актуальних для українських банків ризиків наведений у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Параметри показників для стрес-тестування

Вид ризику	Параметри ризику	Коефіцієнти, що аналізуються
достатності капіталу	зміна ринкової вартості банківських активів; зростання об'єму виданих позик	коефіцієнти достатності капіталу
кредитний	зниження кредитоспроможності позичальника; погіршення якості кредитного портфеля; виникнення простроченого основного боргу і процентних платежів; прояв факторів ділового ризику; ненадійність джерел погашення боргу	коефіцієнт регулятивного капіталу, коефіцієнт економічного капіталу, коефіцієнт капіталу за даними бухгалтерського обліку
валютний	непередбачувана зміна вартості основних валют; директивне встановлення державою курсових обмежень; обмеження доступу до ринків іноземної валюти.	методологія Value at Risk, внутрішні показники.
ліквідності	використання короткострокових ресурсів для покриття більш довгострокових активів; покриття ресурсами низьколіквідних активів	коефіцієнти ліквідності, передбачені Базелем III, внутрішні коефіцієнти ліквідності
прибутковості	нестабільні джерела формування прибутку. Зростання реальної вартості ресурсів; частка непрацюючих активів; використання довгострокової частини ресурсів для покриття високоліквідних активів	грошові потоки, чистий прибуток, коефіцієнт капіталу за даними бухгалтерського обліку

Дана методологія базується на оцінці таких факторів:

- аналіз ринкового становища банку;
- характеристика банку;
- фінансовий стан банку;
- прогнози фінансової діяльності банку.

На наступному етапі розглянемо оцінку рівня капіталу банку на завершення

стрес-періоду. Для досягнення цієї мети необхідно врахувати ключових показників стійкості: коефіцієнт достатності капіталу (H1, H2, H3), коефіцієнт ліквідності (LCR, NSFR), показник рентабельності власного капіталу (ROE), показник непрацюючих кредитів (NPL). Приклад критеріїв оцінювання результатів стрес-тестування:

а) банк вважається стійким, якщо за результатами стрес-тестування він відповідає всім регулятивним нормативам (H1, H2, H3, LCR, NSFR) та має достатній рівень рентабельності (ROE);

б) банк вважається нестійким, якщо за результатами стрес-тестування він не відповідає одному або декільком регулятивним нормативам або має недостатній рівень рентабельності.

Слід відзначити, що війна в Україні обмежила можливість прогнозування показників на фінансовий рік 2023, тому у стресових періодах рекомендується перенести всю суму нерозподіленого прибутку на майбутні роки та утримати її від виплати в якості дивідендів.

Переваги запропонованої системи:

- дозволяє отримати більш точну оцінку стійкості банків до несприятливих економічних умов;
- сприяє підвищенню довіри до банківської системи з боку вкладників та інвесторів;
- допомагає банкам своєчасно вживати заходів для підвищення стійкості.

3.3 Впровадження технологічних інновацій у ризик-менеджменті банку

У сучасному банківському секторі технологічні інновації в сфері управління фінансовими ризиками відіграють ключову роль у підвищенні ефективності та стійкості фінансових установ. На прикладі АТ «Ощадбанк» можна визначити кілька інноваційних підходів у цьому напрямку.

Однією з ключових технологічних інновацій управління фінансовими ризиками є застосування аналітики даних та штучного інтелекту (ШІ). У той час

як цифрова економіка стає все сильнішою з кожним роком і з'являються нові технологічні інновації, ризики, пов'язані з приватними та комерційними даними, також наздоганяють. Проте технології на основі штучного інтелекту служать неперевершеним інструментом для виявлення та пом'якшення ризиків у сучасному середовищі, де багато даних.

До 2012 року штучний інтелект дотримувався закону Мура, подвоюючи обчислення кожні два роки; починаючи з 2013 року, обсяг обчислень подвоювався кожні 3 місяці [31]. Конвергенція технологій і велика кількість даних революціонізували підхід до інформації та її використання, зробивши її найціннішим активом і поштовхом до нової ери бізнес-моделей на основі даних.

Можливості штучного інтелекту вбудовані в рішення в усіх галузях, оптимізуючи процеси, результати та прибуток у всьому ланцюжку створення вартості. Кілька доменів, у тому числі фінансові послуги, телекомунікації та охорона здоров'я, мають працювати з величезними обсягами особистих і операційних даних і, таким чином, використовувати роботизовану автоматизацію процесів, комп'ютерне зір і технології машинного навчання як основні частини своїх бізнес-процесів [31].

Що стосується банківської сфери, то вона є однією з найбільших користувачів штучного інтелекту для зменшення ризиків. ШІ можна використовувати для надання деяких фінансових послуг, віртуальних помічників і чат-ботів, кредитного скорингу та аналізу ринкових ризиків. Технології на основі штучного інтелекту широко використовуються для персоналізованих послуг, включаючи управління боргом, інвестиції, рефінансування тощо [32]. Загалом, ці інтелектуальні алгоритми використовуються для оптимізації процесу прийняття рішень щодо кредитів і позик і запобігання небажаним ризикам, пов'язаним із фінансовими порушеннями та кіберзлочинами. Ось 3 найбільш важливі сфери управління ризиками, які виграють від впровадження ШІ:

- якість даних – це сфера управління ризиками, яка може отримати значну користь від рішень штучного інтелекту, спрямованих на боротьбу з відмиванням коштів та шахрайством. Перевірка транзакцій і зовнішніх факторів ризику

допомагає в управлінні сигналами фінансової загрози.

- стрес-тестування – ще одна сфера, яку можна підвищити за рахунок ефективності штучного інтелекту та рішень для управління ризиками. Він зосереджений на створенні складних імітаційних моделей із гіпотетичними сценаріями для аналізу стійкості балансу організації. Фінансова криза 2008 року є прикладом погано керованого ризику портфеля, спричиненого відсутністю прозорості та регулювання.

- системи раннього попередження також пов'язані з ситуаціями «що, якщо», надаючи безцінну інформацію для банкірів, які займаються управлінням кредитним ризиком. Технологія на основі штучного інтелекту дозволяє обробляти та аналізувати в реальному часі різноманітні внутрішні та зовнішні фактори щодо фінансових, поведінкових, географічних, галузевих показників і показників сприйняття. Системи раннього попередження здатні вловлювати найменші ознаки стресу, які залишаються непоміченими експертами. Наприклад, системи раннього попередження, доповненої можливостями штучного інтелекту, прогнозував рівень дефолту з більшою точністю, заощаджуючи 11 мільйонів євро на потенційних безнадійних кредитах.

Штучний інтелект може надавати значні переваги у сфері управління фінансовими ризиками банку, але також має свої недоліки:

- алгоритми ШІ можуть приймати складні рішення на основі великої кількості даних; однак їхні рішення часто важко пояснити, що може ускладнювати внутрішній контроль і регулювання;

- точність інтелектуальних моделей ШІ значно залежить від якості та чистоти вхідних даних; неправильні або нечіткі дані можуть призводити до неточностей у прогнозуванні та прийнятті рішень;

- використання ШІ підвищує ризик кібератак та злому систем – зловмисники можуть намагатися маніпулювати алгоритмами або впливати на дані, що впливає на надійність результатів;

- у деяких випадках системи ШІ можуть недостатньо враховувати нові або невизначені ризики; вони можуть опиратися на історичні дані та не враховувати

швидких змін у фінансовому середовищі;

- впровадження ШІ вимагає наявності в компанії кваліфікованих фахівців, які можуть визначити, налаштувати та слідкувати за алгоритмами – це може бути витратним і складним завданням;

- багато алгоритмів ШІ працюють як «чорні скрині», і їхню роботу може бути складно розібрати; це може викликати недовіру у вищих керівників, регуляторів та клієнтів;

- технології ШІ швидко розвиваються, і їхнє постійне оновлення є обов'язковим для того, щоб вони залишалися ефективними та враховували нові ризики.

Банки повинні ретельно вивчати ці недоліки та приймати відповідні заходи для забезпечення безпеки та ефективності використання ШІ у сфері управління фінансовими ризиками.

Приклади існуючих ШІ, які доцільно використовувати в управлінні ризиками банку, наведені у таблиці 3.6.

Використання блокчейн-технологій у сфері управління фінансовими ризиками банку має потенціал трансформувати та покращити процеси збору, аналізу та мінімізації ризиків. У таблиці 3.7 наведено кілька ключових аспектів, де блокчейн може виявитися корисним.

Застосування блокчейн-технологій у сфері управління фінансовими ризиками може значно полегшити та покращити процеси управління ризиками, забезпечуючи більшу безпеку, ефективність та прозорість у фінансовому секторі банківської діяльності. Проте, незважаючи на потенційні переваги, використання блокчейн-технологій у сфері управління фінансовими ризиками банку має свої недоліки:

- складність інтеграції – впровадження блокчейн-технології може бути складним і витратним процесом. Банки можуть зіткнутися з труднощами при інтеграції нових систем з існуючими технологіями;

Таблиця 3.6 – Приклади III

Сфера застосування	Назва	Опис
прогнозування кредитних ризиків	Kreditech	III-рішення німецької компанії Kreditech, яке використовує машинне навчання для оцінки кредитоспроможності позичальників
	ZestFinance	III-платформа американської компанії ZestFinance, яка використовує альтернативні дані (не лише кредитну історію) для оцінки ризику дефолту
	Upstart	III-платформа американської компанії ZestFinance, яка використовує альтернативні дані (не лише кредитну історію) для оцінки ризику дефолту
виявлення шахрайства	FICO Falcon Fraud Manager	система американської компанії FICO, яка використовує машинне навчання для виявлення шахрайства з кредитними картами
	NICE Actimize	система ізраїльської компанії NICE, яка використовує машинне навчання для моніторингу транзакцій
	Sift Science	III-платформа американської компанії Sift Science, яка використовує машинне навчання для захисту від онлайн-шахрайства
управління ризиками ліквідності	Sungard Liquidity Manager	платформа американської компанії Sungard, яка використовує штучний інтелект для управління казначейством
	IBM OpenPages Liquidity Management	III-рішення американської компанії IBM, яке використовує машинне навчання для управління ризиками ліквідності
управління ризиками капіталу	SAS Capital Risk Management	система американської компанії SAS, яка використовує штучний інтелект для управління ризиками капіталу
	Wolters Kluwer OneSumX	платформа нідерландської компанії Wolters Kluwer, яка використовує машинне навчання для управління ризиками капіталу
	Moody's Analytics CreditEdge	III-рішення американської компанії Moody's, яке використовує штучний інтелект для управління ризиками капіталу
моделювання стресових сценаріїв	Oliver Wyman Stress Testing Platform	платформа американської консалтингової компанії Oliver Wyman, яка використовує штучний інтелект для моделювання стресових сценаріїв
	KPMG Risk & Compliance Lighthouse	III-рішення британської консалтингової компанії KPMG, яке використовує машинне навчання для моделювання стресових сценаріїв
	Deloitte Stress Testing Solution	система американської консалтингової компанії Deloitte, яка використовує штучний інтелект для моделювання стресових сценаріїв

— питання конфіденційності — забезпечення конфіденційності даних залишається важливим завданням. Блокчейн забезпечує велику ступінь прозорості, але це може суперечити потребі управління конфіденційністю фінансових даних;

Таблиця 3.7 – Сфери корисного використання блокчейн-технологій

Сфера	Опис
1	2
прозорість	блокчейн забезпечує надійну систему запису, де кожна транзакція фіксується в блоках та має характеристики недержавності. Це робить можливим створення прозорих та невідредагованих фінансових записів, що полегшує виявлення та відстеження фінансових ризиків.
скорочення шахрайства	технологія блокчейн використовує систему криптографічних підписів, яка забезпечує безпеку та автентифікацію транзакцій. Це може допомогти у запобіганні фінансовому шахрайству та недозволенним фінансовим операціям.
система «розумних контрактів»	блокчейн дозволяє використовувати розумні контракти – програмні коди, які автоматично виконують угоди при визначених умовах. Це полегшує автоматизацію процесів управління ризиками та швидку реакцію на зміни у фінансовому середовищі.
гетерогенність активів	блокчейн може використовуватися для емісії та обігу токенів, які представляють різні активи. Це може допомогти банкам створювати більш різноманітні та ефективні портфелі для управління ризиками.
швидкі та ефективні розрахунки	блокчейн може покращити ефективність розрахунків та вирішити питання ліквідності, забезпечуючи швидкі та безпечні транзакції між банками та іншими фінансовими установами.
аудит та відстеження	блокчейн дозволяє створювати невідредаговані журнали транзакцій, що полегшує аудит та відстеження руху фінансів. Це робить процес внутрішнього та зовнішнього аудиту більш ефективним та достовірним.
зменшення ризику системних збоїв	блокчейн, як розподілена система, зменшує ризик системних збоїв, оскільки дані розподілені та недоступні для зміни без згоди більшості учасників мережі.

– потреба в регулюванні – наразі існує недостатнє регулювання щодо використання блокчейн-технологій у фінансовому секторі. Невизначеність правового статусу може створювати додаткові ризики для банків;

– масштабованість – питання масштабованості є серйозним викликом для багатьох блокчейн-рішень. Зараз технологія може не бути досить продуктивною для обробки великої кількості транзакцій, що характерно для банківських операцій;

– вартість транзакцій – у деяких блокчейн-мережах вартість транзакцій може бути значною. Це може впливати на ефективність та економічність використання технології, особливо для великих масштабів операцій;

– вразливість до кібератак – хоча блокчейн і відомий своєю високою стійкістю до зміни даних, він може бути вразливим до кібератак на рівні самої мережі або на рівні смарт-контрактів;

– відсутність стандартизації – наразі існує відсутність стандартів, що може призвести до труднощів у взаємодії між різними блокчейн-мережами та системами.

З усіма перевагами блокчейн-технологій, банки повинні уважно враховувати ці недоліки при розгляді можливостей впровадження та використання цієї технології для управління фінансовими ризиками.

Таблиця 3.8 – Приклади блокчейн-технологій

Сфера застосування	Назва	Опис
прозорість та контроль	TradeLens	платформа, розроблена Maersk та IBM, використовується для відстеження вантажів у ланцюжку поставок, що дає банкам кращу видимість та контроль над ризиками, пов'язаними з торгівлею
	R3 Corda	платформа для ведення розподілених реєстрів, що використовується для обміну інформацією та документами між банками та іншими фінансовими установами, що підвищує прозорість та знижує ризики шахрайства
управління ризиками ліквідності	Hyperledger Fabric	платформа для ведення розподілених реєстрів, що використовується для створення децентралізованих систем управління ліквідністю, які дозволяють банкам більш ефективно обмінюватися активами та знижувати ризики, пов'язані з нестачею ліквідності
управління ризиками капіталу	Chainlink	платформа для підключення блокчейн-додатків до реальних даних та подій, що використовується для розробки систем управління ризиками капіталу, які враховують дані з різних джерел, таких як фондові біржі та рейтингові агенції
моделювання стресових сценаріїв	Quant Network	платформа для розподілених обчислень, що використовується для моделювання стресових сценаріїв та оцінки стійкості банків до фінансових криз

Висновки до третього розділу

На основі проведеного аналізу фінансового стану АТ «Ощадбанк» та враховуючи динаміку його активів, можна зазначити, що оптимізація портфеля активів визначається як стратегічний напрям, спрямований на підвищення ефективності фінансового управління та забезпечення стійкості банку на фінансовому ринку. Аналіз динаміки рівня активів АТ "Ощадбанк" в період з 2015 по 2022 роки вказує на успішну стратегію розвитку та ефективне управління

портфелем активів.

Під час вивчення цього періоду видно, що велике зростання активів до 2017 року свідчить про успішну стратегію розвитку та ефективне управління портфелем активів банку. Тимчасове зниження в 2018-2019 роках може бути пов'язане з економічними чинниками або стратегічними корекціями, але стабільний рівень активів у 2020 році та помітне зростання в 2021-2022 роках свідчать про ефективні заходи з оптимізації портфеля активів та адаптацію до ринкових умов. Стан портфеля активів у 2022 році свідчить про високий рівень ліквідності, різноманітність та ефективне управління ресурсами банку, зокрема грошовими коштами, еквівалентами та розширеним портфелем торгових цінних паперів.

Щодо кредитного ризику, чистий кредитний ризик «Ощадбанку» у 2022 році демонструє, що попри існуючі резерви, банк може стикатися з потенційними втратами від кредитних операцій. З цього випливає необхідність подальшого посилення стратегій зниження ризиків і збільшення резервів для ефективного управління кредитним портфелем.

Оптимізація портфеля цінних паперів стає ключовим завданням для максимізації доходів та зменшення ризиків.

Оптимізація ліквідності в умовах геополітичних нестабільностей визначається як важливе завдання для забезпечення стійкості та здатності банку виконувати фінансові зобов'язання.

Реалізація ефективної стратегії оптимізації ліквідності сприяє фінансовій стабільності, мінімізації ризику, адаптації до невизначеності та захисту від потенційних стрес-ситуацій.

У зв'язку з цим, важливість оптимізації ліквідності для «Ощадбанку» визначається такими ключовими аспектами:

- забезпечення фінансової стабільності – оптимізація ліквідності дозволяє банку завжди бути готовим виконати свої фінансові зобов'язання та мати необхідні ресурси для погашення короткострокових зобов'язань;
- мінімізація ризику ліквідності – розрахунок відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань дозволяє оцінити готовність банку до викликів

забезпечення ліквідності та уникнення ризику недостатньої ліквідності;

- адаптація до невизначеності – забезпечення достатньої ліквідності дозволяє банку бути гнучким та адаптивним до змін у ринкових умовах, особливо в умовах невизначеності та геополітичних труднощів;

- захист від стрес-ситуацій – оптимізація ліквідності допомагає зменшити ризик у випадку стрес-ситуацій, коли доступність фінансування може бути обмеженою, що особливо важливо в умовах геополітичних труднощів.

Стрес-тестування, визначене як метод оцінки чутливості портфеля до значних змін макроекономічних показників або виключних подій, вимагає введення моделі стрес-тестування за допомогою різних стрес-сценаріїв, що дозволяє оцінити стійкість банку в стресових періодах. Методологія стрес-тестування базується на оцінці різноманітних факторів ризику, включаючи аналіз ринкового становища банку, характеристики банку, його фінансовий стан та прогнози фінансової діяльності. Проведення стрес-тестів включає в себе використання різних сценаріїв, таких як девальвація валюти, зниження реального ВВП, банкрутства інших банків тощо.

Незважаючи на значний прогрес в області стрес-тестування, існують виклики, зокрема, необхідність розробки єдиної нормативно-методичної бази для стандартизації процедур проведення стрес-тестів в українських банках. Запропонована система стрес-тестування, яка використовує два різних стрес-сценарії, дозволяє отримати більш точну оцінку стійкості банків до несприятливих економічних умов. Важливою складовою цієї системи є критерії оцінювання результатів стрес-тестування, які визначають, чи вважається банк стійким чи нестійким. У зв'язку з нестабільною економічною ситуацією в Україні важливо перенести нерозподілений прибуток на майбутні роки та утримати його від виплати в якості дивідендів. Такий крок дозволить забезпечити фінансову стійкість банків у стресових періодах.

У контексті технологічних інновацій управління фінансовими ризиками, використання аналітики даних та штучного інтелекту, а також застосування блокчейн-технологій, є ключовими для підвищення ефективності та стійкості

фінансових установ. На основі аналізу АТ «Ощадбанк» можна визначити ряд інноваційних підходів, таких як використання ШІ для оптимізації процесів управління портфелем та впровадження блокчейн-технологій для трансформації та покращення процесів мінімізації ризиків.

Висновки

Фінансові ризики є невід'ємною частиною банківської діяльності і завжди вимагають особливої уваги та управління. Вони можуть виникати з різних джерел та мати різні наслідки для банку.

У дипломній роботі було досліджено теоретичні основи сутності фінансових ризиків банку, їх види та підходи до класифікації. Таким чином, фінансовий ризик банку було визначено як імовірність настання негативних подій, які можуть негативно впливати на капітал, ліквідність або загальну фінансову стійкість банку. У ході дослідження було виділено такі види ризиків: ризик ліквідності, кредитний ризик, валютний ризик і ринковий ризик. Класифікація фінансових ризиків та їх подальший аналіз в контексті банківської системи України дозволив визначити ключові виклики, з якими стикається сучасний банкінг. У цьому контексті висвітлено основні підходи до управління ризиками, які стають фундаментом для забезпечення фінансової стійкості банківських установ.

Навіть в умовах війни, згідно оцінок Національного банку України, банківська система країни виявляє стійкість. У 2022 році банківський сектор зміг здобути прибуток завдяки високому процентному доходу, відновленню комісійного доходу та переоцінці індексованих цінних паперів.

Вплив воєнних подій на клієнтів банку відображається у його кредитних портфелях та в збитках від кредитного ризику. Кредитний ризик для домогосподарств і корпоративного сектору визначає ймовірність збільшення кількості непрацюючих кредитів у портфелях банку та потребу у формуванні додаткових резервів для їх покриття. Середній рівень кредитного ризику для домогосподарств залишається стабільним, а низький рівень боргового навантаження обумовлений сповільненням кредитування та зростанням доходів. Однак значні кредитні збитки залишаються основною загрозою.

Кредитний ризик для корпоративних позичальників залишається високим, особливо через проблеми у електропостачанні та негативні очікування

підприємств. Збільшення частки дефолтів підприємств ускладнює бізнес-середовище. Оцінка ризику достатності капіталу вказує на здатність банків забезпечити адекватний рівень капіталу, завдяки значному резерву міцності, накопиченому до виникнення конфлікту. Деякі фінансові установи використали цей резерв для покриття збитків, особливо через реалізацію кредитного ризику, але більшість банків поповнили свій капітал завдяки заробленим прибуткам у поточному році.

Ризик прибутковості відображає можливість банків генерувати чистий прибуток, а зменшення цього ризику оцінюється як середнє. Банківський сектор відновлює прибутковість після збитків у першому півріччі за рахунок зростання основних доходів та підвищення операційної ефективності, але витрати на резервування продовжують зростати.

Ризик ліквідності відображає здатність банків виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами. Цей ризик є помірним, оскільки припливи вкладів та коштів корпорацій залишаються стабільними, а високоліквідні активи зростають. Проте менші банки можуть стикатися з проблемами ліквідності.

Рівень валютного ризику зменшився до середнього рівня через коригування обмінного курсу гривні до долара США та збільшення міжнародних резервів, але очікування фінансових установ щодо валютного курсу залишаються стримано песимістичними.

Національний банк України планує провести оцінку якості активів та потребу банків у капіталі за підсумками 2022 року. Війна негативно позначилася на якості кредитних портфелів банків та втратах від реалізації кредитного ризику. Зростання операційного ризику через військові дії стало помітним. Хоча ризик кредитування населення залишається на певному рівні, значні кредитні збитки є основною загрозою. Ризик прибутковості оцінюється як середній, а ризик ліквідності є помірним завдяки стабільним припливам вкладів та високоліквідним активам. Ризик валютного курсу впав до середнього рівня, але очікування фінансових установ залишаються стримано песимістичними.

Акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» є одним із

найбільших банків країни. Банк як універсальна фінансова установа пропонує широкий спектр банківських продуктів та послуг для фізичних осіб, мікро-,малого та середнього бізнесу, а також для корпоративного бізнесу. Аналіз фінансового стану АТ «Ощадбанк» вказує на його високу стабільність та адаптивність до складних економічних умов, зокрема геополітичних труднощів. Накопичений резерв міцності сприяє фінансовій стабільності, підвищує стійкість банку перед подальшими викликами тривалої війни та готує до повноцінного відновлення системи. Зростання кредитного портфеля та активів банку, підвищення чистого процентного доходу та здатність утримувати фінансову стабільність, навіть у змінливих умовах, свідчать про успішність стратегії банку. Зазначені позитивні тенденції також підтверджуються стабільними рівнями власного та статутного капіталу. Різноманітність та ефективне управління ресурсами банку, високий рівень ліквідності та управління кредитним ризиком свідчать про високий рівень усвідомлення та ефективного управління ризиками. Як і більшість банківських установ, АТ «Ощадбанк» здійснює управління такими банківськими ризиками, як фінансові, операційні та комплаєнс-ризик. Управління та оцінку банківських ризиків установа здійснює згідно із власною стратегією управління ризикам. Як і більшість банківських установ, АТ «Ощадбанк» здійснює управління такими банківськими ризиками, як фінансові, операційні та комплаєнс-ризик. Управління та оцінку банківських ризиків установа здійснює згідно із власною стратегією управління ризикам.

Після аналізу фінансового стану АТ «Ощадбанк» визначено, що оптимізація портфеля активів є стратегічним напрямом для підвищення ефективності фінансового управління та забезпечення стійкості банку на фінансовому ринку. Стан портфеля активів у 2022 році свідчить про високу ліквідність, різноманітність та ефективне управління ресурсами, включаючи грошові кошти, еквіваленти та розширений портфель торгових цінних паперів.

Оптимізація портфеля цінних паперів є ключовим завданням для максимізації доходів та зменшення ризиків. В умовах геополітичних нестабільностей важливим завданням є оптимізація ліквідності для забезпечення

стійкості та виконання фінансових зобов'язань. Стрес-тестування, як метод оцінки чутливості портфеля до змін макроекономічних показників або виключних подій, вимагає введення моделі стрес-тестування з різними сценаріями для оцінки стійкості банку в стресових періодах.

У контексті технологічних інновацій управління фінансовими ризиками, використання аналітики даних, штучного інтелекту та блокчейн-технологій стає ключовим аспектом для підвищення ефективності та стійкості фінансових установ в умовах сучасного світу.

Список використаних джерел

- 1 Прийдун Л. Теоретичні аспекти визначення сутності кредитного ризику банку. *Економічні науки : збірник наукових праць*. 2012. Вип. 8. с. 233-244.
- 2 Примостка Л. О. Банківські ризики: теорія та практика управління: монографія. Мін-во освіти і науки України, ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». К.: КНЕУ, 2008. 456 с.
- 3 Бондаренко Л. А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». К.: КНЕУ, 2007. 23 с.
- 4 Брітченко І. Г. Механізм оцінки й управління фінансовими ризиками підприємств: монографія. Донецьк, 2004. 172с.
- 5 Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності. К.:КНЕУ, 2003. 347с.
- 6 Гібридний капітал банку: світовий досвід, перспективи впровадження в Україні : науково-аналітичні матеріали. за ред В. І. Міщенко. К.: Нац. банк України. Центр наукових досліджень. 2009. Вип. 13. 180с.
- 77 Панченко О. Банківські ризики як об'єкт страхування в сучасних умовах / О. Панченко, О. Маслюк, А. Гориленко. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2020. № 4 (24). с. 146-154
- 8 8 Бойківська Л. І. Методи оцінок банківських ризиків. *Актуальні проблеми розвитку регіону*. 2009. № 5. с. 164-168
- 9 9 Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»: постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>
- 10 Кириченко О. А. Банківський менеджмент: навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2002. 438 с.
- 11 Базель III: міжнародні рамки для вимірювання ризику ліквідності, стандарти та моніторинг. Офіційна інтернет-сторінка Банку міжнародних

розрахунків. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs188.htm>

12 Методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах, затверджені постановою Правління Національного банку України № 755. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Guidelines_risk_management_ps.pdf

13 Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, затверджені постановою Правління Національного банку України 02.08.2004 р. № 361. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>

14 Кльоба Л. Г. Ефективний ризик менеджмент запорука фінансової безпеки банку. *Ефективна економіка*. 2017. № 6. С.23-28

15 Кравчук Г. В. Теоретичні засади ризикології діяльності комерційних банків. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. № 4 (70). С. 352-359

16 Бодрецький М. В. Управління банківськими ризиками та їх. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 24. с. 100-103.

17 Кузьмак О. М. Механізми нейтралізації банківських ризиків. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2016. Вип. 1(1). С.374-377

18 Садвакасова А. Б. Механизмы нейтрализации банковских рисков. URL: <http://be5.biz/ekonomika1/r2010/00038.htm>.

19 Наглядова статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

20 Рейтинг стійкості банків за підсумками 4 квартала 2022. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/?date=2023-01-01>.

21 Ощадбанк. URL: <https://file.liga.net/companies/oshadbank>.

22 Установчі, внутрішні документи та ліцензії АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oshadbank.ua/ustanovci-vnutrisni-dokumenti-ta-licenzii>

23 Мережа «Power Banking». URL: <https://power.bank.gov.ua/>

24 25 провідних банків України 2023. URL: <https://banksrating.com.ua/news/25-providnyh-bankiv-ukrayiny-2023/>

25 Новини Ощад «Чистий прибуток Ощадбанку за підсумками 2022 року

становить 690 млн грн». URL: <https://www.oschadbank.ua/news/cistij-pributok-osadbanku-za-pidsumkami-2022-roku-stanovit-690-mln-grn>

26 «Міжнародні резерви зросли до 29,9 млрд дол США за підсумками січня». URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-rezervi-zrosli-do-299-mlrd-dol-ssha-za-pidsumkami-sichnya>.

27 Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4

28 Про затвердження Положення про наглядову раду акціонерного товариства «Державний ощадний банк України»: постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 643. *Урядовий кур'єр*. 2019. 25 лип. С. 18

29 Андрієвська І. Стрес-тестування: огляд методології. Управління кредитною Організацією. 2007. № 5. С. 88-96

30 Кудіна В. Г. Класифікація ризиків у банківській сфері: теорія та практика. *Вісник Східноукраїнського університету ім. В. Даля*. 2011. No 15 (169). С. 34-39

31 Artificial Intelligence Index Report, 2019. URL: https://hai.stanford.edu/sites/default/files/ai_index_2019_report.pdf

32 Artificial Intelligence Market Size, Share & Trends Analysis Report By Solution, By Technology (Deep Learning, Machine Learning), By End-use, By Region, And Segment Forecasts, 2023. 2030. URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/artificial-intelligence-ai-market>

33 Волкова Н. І. Фінансові ризики банку: оцінка та механізм нейтралізації. *Modern Economics*. 2020. № 22. С. 6-12

33 Річна консолідована фінансова звітність АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/finansova-zvitnist>.

34 Фінансові результати «Ощадбанку». URL: <https://minfin.com.ua/ua/company/oschadbank/rating/?date=2023-01-01>.

35 Оборотно-сальдовий баланс станом на 01.01.2023 року. URL: https://www.oschadbank.ua/uploads/1/9385-01012023_02x_ob.pdf.

36 Спільний спецпроект ОщадБанк та «Мінфіну» «Як банк зберігає довіру клієнтів під час війни». URL: <https://www.project.minfin.com.ua/10-faktiv-pro>

oschadbank.

37 Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4.

38 Офіційний сайт Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>.

39 Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.

40 Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/>.

41 Медведєва І. Б. Стрес-тестування кредитного портфеля банку за макроекономічними параметрами. *Глобальні та національні проблеми макроекономіки*. 2017. № 16. С. 528

42 Стрес-тести як інструмент діагностики банків 20.04.2017. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/%D0%94%D0%B7%D1%8E%D0%B1%D0%B0_pr_2017-07-19.pdf?v=4.

43 Щодо ризиків банківської діяльності у післякризовий період. Аналітична записка. URL: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-rizikiv-bankivskoi-diyalnosti-u-pislyakrizoviy-period-analitichna>.

44 Стратегія управління ризиками АТ «Ощадбанк», 2021 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/uploads/1/7910-strategia_upravlinna_rizikami_2_0.pdf

45 Про затвердження Положення про наглядову раду акціонерного товариства «Державний ощадний банк України»: постанова Кабінету Міністрів від 10.07.2019 р. № 643. Урядовий кур'єр. 2019. 25 липня. №140. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643-2019-%D0%BF>

46 Установчі, внутрішні документи та ліцензії АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/ustanovci-vnutrisni-dokumenti-ta-licenzii>.

47 Basel III: Finalising post-crisis reforms. Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements». URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.pdf>

48 Національний банк України. Поточні тенденції, зміни в регулюванні банківського сектору. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Financial_banking_sector_trends_2021.pdf?v=6

49 Blockchain in Financial Services. URL: <https://consensys.io/blockchain-use-cases/finance>.

50 Implementing AI for Financial Risk Management. 2021. URL: <https://www.infopulse.com/blog/implementing-ai-financial-risk-management>.

Додаток А

Банківська ліцензія АТ «Ощадбанку» №148 від 05.10.2011 року


**НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК
УКРАЇНИ**

БАНКІВСЬКА ЛІЦЕНЗІЯ

№ **148** від **05** жовтня 20**11** р.

ВИДАНА публічному акціонерному
(повна та скорочена назва банку)
товариству

"Державний ощадний банк України"
(АТ "Ощадбанк")

УНЕСЕНОМУ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ БАНКІВ
з **31** грудня **1991** р. ЗА НОМЕРОМ **4**,

НА ПРАВО НАДАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ*,
ВИЗНАЧЕНИХ ЧАСТИНОЮ ТРЕТЬОЮ СТАТТІ 47
ЗАКОНУ УКРАЇНИ
"ПРО БАНКИ І БАНКІВСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ"

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ


І. В. Соркін

00008

* Банківські послуги, які є валютними операціями, надаються на підставі генеральної ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій.

Додаток Б

Звіт АТ «Ощадбанк» про фінансовий стан станом на 31 грудня 2021 року

(у тисячах гривень)

Показники	Станом на 31 грудня 2021 року
Активи	
Грошові кошти та еквіваленти	12 326 181
Торгові цінні папери	42 786 103
Цінні папери в портфелі банку на продаж	3 381 140
Цінні папери в портфелі банку до погашення	82 480 106
Кошти в інших банках	6 138 047
Кошти в інших банках в іноземній валюті	6 136 895
Кредити	74 754 086
Кредити юридичних осіб	61 133 592
кредити юридичних осіб, в іноземній валюті	22 521 423
Кредити фізичних осіб	13 620 493
кредити фізичних осіб, в іноземній валюті	6 047
Активи	236 887 702
активи, в іноземній валюті	47 695 527
Резерви під кредитні ризики	(12 631 527)
Пасиви	
Кошти банків	3 065 099
кошти банків, в іноземній валюті	3 063 250
Депозити	188 933 317
Депозити юридичних осіб	66 852 309
депозити юридичних осіб, в іноземній валюті	8 200 438
Депозити юридичних осіб на вимогу	57 549 519
депозити юридичних осіб на вимогу, в іноземній валюті	7 238 642
Депозити фізичних осіб	121 770 406
депозити фізичних осіб, в іноземній валюті	39 968 214
Депозити фізичних осіб, в іноземній валюті	53 373 263
депозити фізичних осіб, в іноземній валюті	10 943 313
Емітовані боргові цінні папери	0
емітовані боргові цінні папери, в іноземній валюті	0
Резерви за зобов'язаннями	833 480
Субординований борг	878 960
Зобов'язання	214 963 816
зобов'язання, в іноземній валюті	60 596 980
Статутний капітал	49 472 840
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-30 906 826
Власний капітал	21 923 886
Фінрезультати, з початку року	
Процентні доходи	21 349 006
Процентні витрати	7 984 489
Чистий процентний дохід	13 364 517
Комісійні доходи	9 802 395
Комісійні витрати	3 602 443
Відрахування до резерву під знецінення кредитів та коштів в інших банках	1 893 919
Прибуток/(збиток) до оподаткування	1 107 287
Витрати на податок на прибуток	-2 087
Прибуток/(збиток)	1 109 374
Фінрезультати, рік-до-року	
ЧПД	13 364 517
Прибуток	1 109 374

Додаток В

Звіт АТ «Ощадбанк» про фінансовий стан станом на 31 грудня 2022 року

(у тисячах гривень)

Показники	Станом на 31 грудня 2022 року
Активи	
Грошові кошти та еквіваленти	16 303 348
Торгові цінні папери	54 566 678
Цінні папери в портфелі банку на продаж	8 819 985
Цінні папери в портфелі банку до погашення	79 981 913
Кошти в інших банках	12 381 263
Кошти в інших банках в іноземній валюті	12 193 238
Кредити	83 215 595
Кредити юридичних осіб	71 740 948
кредити юридичних осіб, в іноземній валюті	22 812 299
Кредити фізичних осіб	11 474 646
кредити фізичних осіб, в іноземній валюті	6 806
Активи	272 238 794
активи, в іноземній валюті	52 580 365
Резерви під кредитні ризики	-24 903 318
Пасиви	
Кошти банків	2 678 614
кошти банків, в іноземній валюті	2 677 816
Депозити	231 297 543
Депозити юридичних осіб	62 415 495
депозити юридичних осіб, в іноземній валюті	8 718 688
Депозити юридичних осіб на вимогу	54 304 521
депозити юридичних осіб на вимогу, в іноземній валюті	7 290 756
Депозити фізичних осіб	166 734 768
депозити фізичних осіб, в іноземній валюті	42 416 718
Депозити фізичних осіб, в іноземній валюті	95 900 780
депозити фізичних осіб, в іноземній валюті	15 863 191
Емітовані боргові цінні папери	0
емітовані боргові цінні папери, в іноземній валюті	0
Резерви за зобов'язаннями	1 179 977
Субординований борг	716 442
Зобов'язання	250 024 473
зобов'язання, в іноземній валюті	62 036 803
Статутний капітал	49 472 840
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-30 633 324
Власний капітал	22 214 32
Фінрезультати, з початку року	
Процентні доходи	22 442 299
Процентні витрати	7 557 921
Чистий процентний дохід	14 884 378
Комісійні доходи	9 386 603
Комісійні витрати	3 414 240
Відрахування до резерву під знецінення кредитів та коштів в інших банках	10 525 945
Прибуток/(збиток) до оподаткування	687 768
Витрати на податок на прибуток	(2 079)
Прибуток/(збиток)	689 848
Фінрезультати, рік-до-року	
ЧПД	14 884 378
Прибуток	689 848

Додаток Г

Методологія стрес-тестувань

Підхід	Опис методу	Припущення	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5
Top-down	Оцінює вплив макроекономічних шоків на баланс установи та/або звіт про прибутки та збитки (або нормативні дані, які вимагають наглядові установи) за допомогою простих розрахунків	Такий підхід є сприятливим для макропруденційного, загальносистемного стрес-тестування (систематичний ризик) і надає перевагу регуляторам, які розробляють власні моделі. Зазвичай використовують прогнози динамічного балансу, включаючи вплив політики та вторинні ефекти	Цей підхід є гнучким, оскільки він не покладається на складні моделі, а також на детальні вхідні/джерельні дані від перевірених установ, а частіше на зведені інституційні дані та менш детальну інформацію	Здатність швидко отримувати стабільні результати обходиться ціною точності та розуміння окремих банківських установ, які можуть надати оновлені детальні дані. Крім того, системний погляд може не включати специфічні ризики, з якими стикається банківська система
Bottom up	Оцінює вплив макроекономічних потрясінь, використовуючи детальні дані з інституцій, і обчислює фінансові звіти та фінансові результати за допомогою складних статистичних моделей. Потім ці результати можна агрегувати, щоб отримати уявлення про всю установу	Цей підхід є сприятливим для мікропруденційного стрес-тестування (інституційний ризик) і його віддають перевагу банки, які розробляють власні моделі. Вимоги до моделі можуть надаватися регуляторами для забезпечення порівнянності. Зазвичай використовують статичні прогнози балансу без політики моделювання та вторинних ефектів	Результати набагато точніші та відображають характерні ризики установи, враховуючи різноманітність і взаємопов'язаність різних портфелів. Деталізація, з якою обчислюються зміни припущень, забезпечує визначення впливу напруг на рівні продукту, що підвищує точність	Результати не можна порівнювати між установами через різні припущення. Висуваються значні операційні вимоги до різних команд, а також інтенсивні вимоги до даних, що робить ці вправи водночас дорогими та трудомісткими
Комбінований	Комбінація цих підходів може дозволити підхід виклику, за допомогою якого кожен підхід критикується проти іншого, щоб перевірити та забезпечити гарантію якості	Поєднання факторів двох підходів	Переваги кожного підходу все одно будуть застосовані, але сприятимуть забезпеченню якості, якщо порівнювати їх один з одним	Забезпечення якості стане менш корисним, якщо два підходи не узгоджують свої методології, змінні та припущення. Це вимагатиме додаткових зусиль і часу для вирішення розбіжностей й між підходами

АКТ

перевірки кваліфікаційної роботи магістра на наявність ознак академічного плагіату.

Відповідно до даних сервісу Strikeplagiarism кваліфікаційна робота «Управління фінансовими ризиками банку», автора: Братковскої Т.А. містить 11,04 % обсяг знайдених подібностей. Ознаки академічного плагіату – відсутні.

Перевірку виконала доцент кафедри Фінанси, облік і аудит Вікторія Орлова

03.01.2024 р.